

Reflectie

*Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis*

14e jaargang nummer 1 – voorjaar 2027

In dit nummer

Vrij om gastvrij te zijn:

Abraham als bron van vredebrengende inspiratie in tijden van crisis

Etty, iets dichters bij mij:

hoe Etty Hillesum de hele schepping in zichzelf vond

De vijf inwijdingen van het christendom:

een esoterische visie op Jezus' leven

Hineni: op U komt het aan

Singer/songwriter Leonard Cohen over onze menselijke opdracht op Aarde

Een spirituele visie op dementie:

de ziel toont zich in haar werkelijke gedaante

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Inhoudsopgave

Reflectie, 14e jaargang nummer 1 – voorjaar 2017

- 3 **Woord vooraf** [Aat-Lambèrt de Kwant]
- 4 **De VKK in een notendop:** de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland, een overzicht van de uitgangspunten en organisatie
- 5 **Licht:** column [Aat-Lambèrt de Kwant]
- 6 **Alle kathedralen en basilieken van Nederland** [nieuw boek]
- 7 **Vrij om gastvrij te zijn:** Abraham als bron van vredebrengende inspiratie in tijden van crisis [Ojas Th. de Ronde]
- 10 **Erbarme dich:** inspiratie voor de Paasdagen [Aat-Lambèrt]
- 11 **Individu, gemeenschap en religie:** verslag van de VKK Landdag 2016 [bisschop Gert Jan van der Steen]
- 12 **Zwerfer tussen hemel en Aarde:** gedicht [Angelus Silezius]
- 13 **Etty, iets dichter bij mij...** de onnavolgbare ontdekkingsreis van Etty Hillesum [Mianne Bakker]
- 16 **Hineni: op U komt het aan:** singer/songwriter Leonard Cohen over onze menselijke opdracht op Aarde [Rinus van Warven]
- 18 **De Mens, God en het Universum:** boekbespreking van de klasieker van dr. I.K. Taimni [Ronald Engelse]
- 19 **Eco Spirit, een oefening** [bisschop Gert Jan van der Steen]
- 22 **Een spirituele visie op demantie:** de ziel wordt niet ziek, maar toont zich in haar werkelijke gedaante [Aat-Lambèrt]
- 25 **De vijf inwijdingen in het christendom, deel 1** [Johan Pameijer]
- 27 **Boekbesprekingen**
 - Compassie
 - In naam van God: religie en geweld
 - De grote ommekeer: over de opkomst van het andere denken, de nieuwe liefde en het onuitsprekelijke geluk
 - De gegevenheid der dingen: over wat het betekent om mens te zijn in onze tijd
 - Welkomveld – Herinneringen en inzicht: verslag van een spirituele ontdekkingsreis
 - Puur lichter leven: loslaten wat zwaarte geeft
 - Liefdesroep, richtingwijzer naar levensvervulling
 - Aanwezig: verslag van een ontwaken
 - Mijn heldere afgrond: overpeinzingen van een moderne gelovige
 - Nikola Tesla: Supremens
 - Maria Magdalena en Jezus, deel 1: hun leven, hun liefde, hun missie; deel 2: hun reizen naar Egypte, Perzië, India en Brittannië
 - De lotus en de roos: boeddhisme in dialoog met psychologie, godsdienst en ethiek
 - De weg van de stilte
- 32 **Boekaankondigingen**

Reflectie is de voortzetting van VK-Visie na jaargang 76, en is het tijdschrift van de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland.

Reflectie verschijnt vier keer per jaar, onder auspiciën van de regionair bisschop van de VKK in Nederland.

Colofon

Redactie:

Aat-Lambèrt de Kwant, hoofdredacteur
Mgr P. O. Baaij, voorzitter redactieraad
[de functie van eindredacteur is vacant]

Redactie-adres:

Van de Veldelaan 862, 1816 PX Alkmaar
Redactioneel e-mailadres: reflectie@vkk.nl

Voor abonneementen:

abonneementen@vkk.nl

Penningmeester:

Bankrekeningen:
NL89INSIO732453690 of:
NL85INGB0000302100
ten name van: VKK/CKB

Ontwerp/vormgeving:

Edward Koster

Omslagillustratie:

Een nieuwe lente en een nieuw begin!, met
lentefoto van het Hallerbos (België),
ontwerp/fotomontage van Edward Koster

Drukwerk:

Drukkerij Van Asselt te Lemelerveld
Website: www.drukkerijvanasselt.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 17,50 (voor
niet-kerkleden).

Toezening van artikelen:

De redactie houdt zich het recht voor arti-
kelen in te korten, te redigeren – zo nodig
in overleg met de auteurs – of te weigeren.
De inhoud van de artikelen vertolkt niet
noodzakelijkerwijs de standpunten van de
vkk in Nederland of die van de redactie.
Elke auteur schrijft op persoonlijke titel,
tenzij er aangegeven is dat er sprake is van
een officieel kerkelijk document.

Kopij:

Sluitingsdatum van kopij voor het zomer-
nummer: 1 mei 2017. Het zomernummer
verschijnt in de tweede helft van juni.

Officiële informatie:

ISSN 1574-2776
Website vkk: www.vkk.nl

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Woord vooraf

Het werk aan *Reflectie* doen alle medewerkers van de redactie *pro deo*. Eind vorig jaar (2016) werd duidelijk dat Paula-Willemijn van Rooijen het werk voor *Reflectie* niet meer kon combineren met het opbouwen van haar eigen onderneming. Zij moest besluiten zich terug te trekken. Daardoor heeft zij geen bijdrage meer kunnen leveren aan het laatste nummer van 2016.

Mevrouw Van Rooijen heeft vijf jaar lang met veel inzet en zorg gewerkt aan het weergeven van het vrij-katholiek gedachtengoed in een telkens beter nummer, waarvoor wij haar veel dank verschuldigd zijn.

Na haar terugtrekken hebben de overgebleven medewerkers van de redactie alles op alles gezet om de publicatie van het decembernummer te realiseren. Wij gaan nu op zoek naar een nieuwe eindredacteur. Overigens waren wij blij met de voorraad nog ongepubliceerde maar bruikbare kopij in de mailbox van *Reflectie*. Daardoor kunnen wij u nu toch dit zeer rijke en gevarieerde voorjaarsnummer aanbieden, met materiaal vanuit vele verschillende invalshoeken.

Zo gaat Ojas de Ronde in op de huidige periode van polarisatie waarin angst, onderlinge agressie en haat groeien en de spanningen tussen groepen in de samenleving en staten onderling steeds meer oplopen. Hij ontdekte het principe van gastvrijheid van Abraham, de aartsvader van de joden, christenen en moslims. Levend ver vóór de moderne tijd had deze een diep besef van het *Mysterie van het Ene Leven* en wist van daaruit hoe om te gaan met vreemdelingen.

Mianne Bakker las de dagboeken van Etty Hillesum. Etty's woorden hebben haar intens geraakt. *'Als ik dan naar mijn leven kijk, dan is er altijd een moment dat de sluier opgelicht kan worden. Pas als je hart die trilling gaat voelen, zal dezelfde kracht door veel meer stukken van je leven voelbaar zijn en dan is er die alles overstijgende eenheid die ons door alle tijden heen verbindt, met elkaar en met Etty.'*

Collega-hoofdredacteur Rinus van Warven gaat in zijn artikel *'Hineni: op u komt het aan'* in op de betekenis van onlangs overleden Leonard Cohen, die hij één van de grootste dichters van de popmuziek noemt. Cohen bracht vlak voor zijn dood (eind 2016) de song *'You want it darker'* uit, waarschijnlijk al geschreven in de jaren zestig. In het lied gebruikt hij een mystieke joodse uitdrukking: *'hineni'*. In modern taalgebruik staat het woord *'hineni'* voor *'hier ben ik; hier sta ik'*. Deze uitdrukking refereert aan één van de belangrijkste spirituele opdrachten, zoals die geformuleerd wordt in de vrijmetselarij: *Op U komt het aan*.

Ronald Engelse bespreekt de Nederlandse vertaling van het klassieke meesterwerk *'Man, God and the Universe'* uit 1969 van de Indiase filosoof en hoogleraar dr. Taimni. Wie dit boek heeft bestudeerd ontdekt volgens Ronald dat het aanzet tot de ontwikkeling van een transcendente visie waarin natuurwetenschap, religie en filosofie met elkaar geïntegreerd raken.

Wies Kuiper stuitte bij een opruimactie op een boeiend artikel van collega-journalist en vkk-priester Johan Pameijer, die in 2013 overleed. Zij herschreef zijn artikel *'De vijf inwijdingen in het christendom: een esoterische visie op Jezus' leven'*. Daarin gaat Pameijer in op historie of mythe, de betekenis van Jezus Christus en de vijf inwijdingen in het christendom.

Wij wensen u veel leesplezier en... voortal inspiratie!

Aat-Lambèrt de Kwant
hoofdredacteur/eindredacteur ad interim

De Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

De Vrij-Katholieke Kerk in een notendop

Wat is de Vrij-Katholieke Kerk?

De Vrij-Katholieke Kerk (vkk) is een onafhankelijke en autonome kerk. De vkk kenmerkt zich door het begrip 'vrijheid' en daarmee onderscheidt ze zich van alle andere katholieke uitdrukkingvormen. Ze kent de vrijheid van gebruik en interpretatie van de Heilige geschriften. Het uit zich in haar benadering van de zeven sacramenten, de liturgie, het ceremonieel. Ze is vrij van dogma's. Bovendien staan alle ambten open voor mannen zowel als voor vrouwen.

Zij staat iedereen, die met eerbied het altaar wil naderen, toe om ter communie te gaan.

De sacramenten in de vkk, zoals de heilige communie, de doop, het vormsel, het oliesel bij sterven en de voltrekking van het huwelijk, zijn in principe voor iedereen toegankelijk.

De Vrij-Katholieke Kerk: een kerk van religieuze vrijheid

De vkk biedt mensen die op zoek zijn naar religieuze vrijheid en die rituelen waarderen, de mogelijkheid om deel te nemen aan diensten die zich kenmerken door het mystieke karakter. Ieder mens heeft van nature het vermogen om vanuit innerlijk weten tot bewustzijn te komen. Ritueel en liturgie zijn krachtige elementen om te groeien.

De vkk hecht ook waarde aan denkbeelden uit jodendom, boeddhisme, hindoeïsme, islam, soefisme en bahá'í. Aspecten uit deze en andere richtingen vormen onderdeel van de beleving van de mensen in deze gemeenschap; het geloof in karma en reïncarnatie komt binnen de vkk voor. In de kerk is veel aandacht voor de esoterische en symbolische achtergronden van het ritueel en de liturgie. Naast bijbelteksten worden ook gnostische geschriften gebruikt.

Geen godsdienst boven waarheid

De theosofische gedachte 'geen godsdienst boven waarheid' geeft precies aan waar het in de vkk om gaat. Met elkaar zijn de kerkgangers op zoek naar antwoorden op levensvragen: *wie ben ik, waar ga ik naar toe, wat is de zin van het leven en wat gebeurt er na de dood?* Die zoektocht naar antwoorden is heel persoonlijk. Interpretatie naar eigen inzicht en vrijheid van individuele keuzes worden gestimuleerd en gewaardeerd. De vkk heeft geen binding met Rome en kent geen dogmatische autoritaire visie met betrekking tot levensthema's.

De organisatie van de Vrij-Katholieke Kerk

Het hoofd van de vkk is Christus. De vkk legt nadruk op onvoorwaardelijke liefde, acceptatie en vriendschap voor eenieder. De Vrij-Katholieke Kerk wordt bestuurd door de *Algemene Bisschoppelijke Synode*, met een door de bisschoppen verkozen Voorzittend Bisschop (de *regionaris*) als voorzitter en uitvoerend hoofd.

Al het werk binnen de deze kerk, zowel door de geestelijkheid als de organisten, de bestuurlijke taken en het onderhouden van de kerkgebouwen wordt vrijwillig uitgevoerd. De geestelijkheid ontvangt geen geldelijke vergoeding voor de uitoefening van hun ambt.

In 2003 is besloten ook vrouwen toe te laten tot alle geestelijke ambten, daarmee werd erkenning gegeven aan de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen.

Het Vrij-Katholiek Instituut voor Educatie is het opleidingsinstituut voor de geestelijkheid en organiseert openbare bijeenkomsten voor belangstellenden.

Een overzicht van de Vrij-Katholieke kerkgemeenten in Nederland per 2017

Kerkgemeente Amsterdam

◆ St. Gabriëlkerk
Deurloostraat 17, 1078 HR Amsterdam
Eerstaanwezend priester: P.J. (Piet) Standaar; tel. 036-5246426
Secretariaat: mw. G. (Gerda) Baaij; tel. 036-5333025
E-mail: amsterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Arnhem

◆ Onze Lieve Vrouwe en al Haar Engelen
Wagnerlaan 90, 6815 AG Arnhem
Eerstaanwezend priester: vacant
Secretariaat bestuur: dhr. B.H.M. (Ben) Derksen; tel. 026-3235443
E-mail: arnhem@vkk.nl

Kerkgemeente 's-Gravenhage

◆ St. Albaanskerk
Rietzangerlaan 2a, 2566 sv Den Haag
Eerstaanwezend priester: Theo G. M. Mensink; tel. 033-4638665
Secretariaat: mw. Renée Bost
E-mail: den_haag@vkk.nl

Kerkgemeente Haarlem

◆ St. Raphaëlkerk
Popellaan 1, 2061 gs Bloemendaal
Rector: mgr. Gert Jan van der Steen; tel. 0521-351077/06-54774547
E-mail: gert@palstar.nl
Eerstaanwezend priester: Arthur Robinson; tel. 023-5323193
Secretariaat: mw. José Robinson; tel. 023-5323193

Kerkgemeente Naarden

◆ St. Michael and All Angels
Meentweg 9, 1411 GR Naarden
Eerstaanwezend priester: P. (Parcival) van Gessel
Telefoon pastoraal: 036-8440174
Telefoon bestuur: 035-6932664
E-mail: naarden@vkk.nl

Kerkgemeente Rotterdam

◆ St. Franciscuskerk
Gerrit van der Lindestraat 65, 3022 TE Rotterdam
Eerstaanwezend priester: R. (Ronald) Engelse; tel. 0180-313975
Contactadres: mw. J. (Joke) Wolters-Stok; tel. 010-4269528
E-mail: rotterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Utrecht

◆ St. Maartenskapel
Herenstraat 27, 3512 KB Utrecht
Eerstaanwezend priester: F.A. (Frank) Kouwe; tel. 073-6566318
Secretariaat: dhr. Peter Fokker; tel. 030-2899184
E-mail: utrecht@vkk.nl

Kerkgemeente Zwolle

◆ St. Michaëlskerk
Enkstraat 44, 8012 TX Zwolle
Eerstaanwezend priester: mw. W. (Wies) Kuiper; tel. 038-4531384
Secretariaat: dhr. Mans Hofman; tel. 0640-938557
E-mail: manshofman@life.nl

Licht

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Op het moment dat ik mijn column schrijf, zo begin februari, lijkt het wel of het licht zich aan het terugtrekken is. Vanuit mijn appartement op negen hoog, van waaruit ik uitkijk op een fraai bos met aan de horizon de wenkende duinen en een stukje zee, is het spel van licht en donker goed zichtbaar.

Donkere wolken, grijze wolken, maar vervolgens herovert het (zon)licht het landschap weer.

Daar word ik nu stil van. Stil van het Licht. En ik luister intussen naar de Vierde Symfonie van Arvo Pärt, die over zijn muziek zei: 'Ik vergelijk mijn muziek met het witte licht dat alle kleuren bevat.

Alleen een prisma kan de kleuren verdelen en maakt deze zichtbaar.'

Dit prisma is mijn geest als luisteraar. *Lichtgevende* muziek waarin het Licht de duisternis doorbreekt.

Een mooie metafoor: het licht zal altijd triomferen, zoals ook de dagen steeds langer en lichter werden en de natuur weer in het licht ontwaakt.

En hoewel niet iedereen dat zo beleeft, zal ook wanneer we met onze innerlijke duisternis geconfronteerd worden uiteindelijk ons innerlijke licht sterker zijn dan die duisternis. Als je een mooie spirituele of mystieke (licht)ervaring had, en daarnaar terugverlangt, kun je je beter focussen op het nu, op het licht dat ook hier-en-nu al in je aanwezig is.

Het licht gezien

Over dat licht komen we steeds meer te weten, zoals het effect van licht en kleur op onze gezondheid. We weten al van mensen met mystieke ervaringen en bijna-doodervaringen over de belangrijke functie die het Licht heeft tijdens hun ervaring. Ze hebben overweldigende ervaringen met het Licht en spreken ook van een 'wezen van Licht'. Ze hebben het Licht gezien en ervaren, zoals je dat ook tijdens een diepe meditatie kan overkomen.

Ook wetenschappers ontdekken steeds meer over de eigenschappen van het licht. Licht zou zelfs op een dag kunnen worden gebruikt om ziekten te voorkomen. Al dertig jaar werkt de Duitse biofysicus Fritz-Albert Popp aan experimenten die een revolutie in de geneeskunde ontketenen. Zijn onderzoek toont dat op het meest subtiële niveau licht de bepalende factor is voor de gezondheid van een menselijk lichaam.

En de mysticus Omraam Mikhaël Aïvanhov (1900-1986) die tijdens een pelgrimstocht in India door een beroemde hindoe-yogi herkend werd als de reïncarnatie van een zonne-rishi uit de Vedische tijden, wees er meerdere malen op dat ook voedsel licht is. Maar we benutten dat licht in overeenstemming met de psycho-mentale toestand waar-

in we ons bevinden. Het gaat er dus om ons voedsel en eten te benaderen vanuit een nieuwe visie. Wanneer we voedsel als heilig beschouwen en eten als een spirituele discipline, zullen we volgens hem de dingen die we opnemen, geen negatieve invloed op ons hebben, maar ons positief beïnvloeden. Dit betekent dus zuiverheid in onze gedachten, woorden en daden. Je kunt nog zo je best kunt doen met meditatie en spirituele oefeningen, maar als je niet zuiver leeft, sluit je het licht als het ware buiten. Licht moet je volgens Aïvanhov ook zoeken, je erop concentreren... Je moet het eten, het drinken en het boven alle materiële zaken plaatsen. Zo bezien kan dan pas verlichting plaatsvinden.

Het is heel fascinerend over zijn visie over het Licht en de verschillende kleuren te lezen. Zo beschrijft hij bijvoorbeeld het groene licht als de kleur van de Geest van de Eeuwigheid en de Evolutie.

Hildegard von Bingen

Ik citeer nu Carl Gustav Jung, die kennis nam van wat de mystica Hildegard von Bingen (1098-1179) over kleuren, het heilige groen en het licht schreef.

Over de auteur

Aat-Lambert de Kwant (1943) is sinds 2003 hoofdredacteur van *Reflectie*. Hij is freelance muziek- en religie-journalist, en hij was eerder hoofdredacteur van *Terugkeer* en programmamaker bij OHM (*Organisatie Hindoe Media*). Eventuele reacties of suggesties zijn welkom; mail naar: adekwant@upcmail.nl of bel: 072-5119619.

«De licht-visie is een ervaring die vele mystieken gemeen hebben en is ongetwijfeld van de grootste betekenis, omdat het in alle tijden en op alle plaatsen verschijnt als dat onvoorwaardelijke, dat in zichzelf het grootste vermogen en de diepste betekenis verenigt. Hildegard von Bingen, die naar haar mystiek een betekenisvolle persoonlijkheid was, drukt zich betreffende haar centrale visie op gelijkkluidende wijze uit.

'Sedert mijn kindsheid,' zegt zij, 'zie ik altijd een licht in mijn ziel, maar niet met uitwendige ogen, evenmin door de gedachten van mijn hart; noch nemen de vijf uitwendige zintuigen deel aan deze visie... Het licht dat ik waarneem, is niet iets plaatselijks, maar veel helderder dan de wolk die de zon verbergt. Ik kan er geen hoogte, breedte of lengte bij ontwaren... Ik kan in dat licht geen enkele vorm herkennen, ofschoon ik er soms een ander licht in zie, dat mij bekend is als het levende licht... Terwijl ik het schouwspel van dit licht geniet, verdwijnen alle verdriet en zorgen uit mijn herinnering.' »

En ik citeer nogmaals Omraam Mikhaël Aïvanhov over het licht: «God zelf is onbereikbaar, onpeilbaar, gaat elk begrip te boven, maar Hij heeft in ons, en in het universum dat Hij geschapen heeft, alle elementen aangebracht die ons in staat stellen Hem te naderen en enkele van Zijn berichten te ontcijferen. Het licht is het eerste van deze berichten, aangezien God zich door het licht bij het begin van de wereld gemanifesteerd heeft, toen Hij zei: 'Kome er licht!' Daarom moeten we, als wij God tot ons willen horen 'spreken', het licht zoeken, want juist via het licht heeft Hij zich tot alle schepselen gericht.

Heel de ruimte is gevuld met licht, doortrokken van licht. Als je het niet ziet of voelt, komt dat omdat je spirituele organen nog onvoldoende ontwikkeld zijn om je zo'n subtiele waarheid te laten bevatten. Maar leer je je eenmaal te concentreren op dit kosmische licht, dan zul je erin slagen je waarnemingen zodanig te verfijnen, dat je het niet alleen gaat voelen, maar je zult het ook kunnen aantrekken opdat het in je binnenkomt. Maak het licht tot het belangrijkste doel van je meditatie, concentreer je erop: beetje bij beetje zal het al de gebruikte, ziekelijke deeltjes in je lichaam vervangen door nieuwe, zuiverder deeltjes. Daarna, als je eenmaal in staat bent het licht in jezelf aan te trekken, oefen jezelf dan het te projecteren in heel de wereld.»

Heimwee naar de wereld van Licht

Als ik dergelijke teksten lees, word ik bevangen door een onbeschrijflijk gevoel van heimwee naar die wereld van licht waar jij en ik vandaan komen en waarheen we weer op weg zijn, maar tegelijk besef ik dat ik op deze Aarde in dit lichaam ben. Het is zo verleidelijk weg te dromen over die wereld, terwijl het hier-en-nu ook telt. Mijn valkuil is juist het dagelijks bezig zijn met spiritualiteit. Het betekent veel thuis zitten, veel lezen, over het net surfen, met mooie muziek op de achtergrond. Je komt dan in een bepaalde sfeer, maar het is goed je daarvan weer even los te maken en je in het volle leven te begeven en het goddelijk spel (*Leela*) mee te spelen. Even de duinen in of een terrasje pakken om de Ander te ontmoeten...

Leela is een belangrijk concept binnen de hindoe-kosmologie. Het is een verklaring voor het bestaan van de wereld zoals deze bestaat. Een wereld die met mijn goede en minder goede kanten wordt geconfronteerd en waarin ik ook mensen ontmoet met hun lichte en donkere kanten. En samen spelen we het goddelijk spel, middenin de wereld. En herkennen en begroeten de innerlijke god in de ander. **Namaskar!** ■

Pas verschenen!

Dit is de eerste (reis)gids die beknopt alle kathedralen en basilieken in Nederland beschrijft!

Deze gids beschrijft alle zeven kathedralen en vijftwintig basilieken in Nederland. Bij elk gebouw komen plaatselijke geschiedenis, architectuur, interieur, plattegrond, klokken en orgels aan bod, evenals patroonheiligen en oude tradities als processies en ommevaarten. Van basilieken wordt datum en reden van hun verheffing vermeld, bij kathedralen komen de bisdommen, nu en in het verleden, ter sprake.

Wat is een kathedraal, basiliek of *kathedrale basiliek* eigenlijk? Voor iedereen die geïnteresseerd is in architectuur, kunst, orgels, torens en kerkgeschiedenis, die meer wil zien en horen dan je tot nu toe zag en wist. Nergens anders is deze informatie, rijk geïllustreerd, zó bij elkaar te vinden. Over branden en bombardementen, klokken, carillons en heilige deuren. De spirituele en geschiedkundige rijkdom van Nederlandse kathedralen en basilieken komt in deze gids tot leven.

Hugo Kolstee (1942) studeerde enige jaren bouwkunde en werkte als arts in Nederland, in het buitenland en op zee. Toen hij bij 'toeval' in een basiliek kwam besloot hij vanwege zijn interesse voor bouwkunde en geschiedenis ze allemaal te bezoeken, te fotograferen en hun wetenswaardigheden te verzamelen.

Nu gebundeld in een handig zakgidsje van 11 x 19 cm. Prijs € 22,95; uitvoering: paperback, genaaid en gebrocheerd. Verkrijgbaar in de boekhandel en via berneboek.com (geén verzendkosten). ■

Vrij om gastvrij te zijn

Abraham als bron van vredebrengende inspiratie in tijden van crisis

✍ Ojas Th. de Ronde

Esoterische kennis is van groot belang in tijden van crisis. Zij breekt door de buitenwereld heen die verscheurd lijkt door onoplosbare spanningen en verwijst naar de onderliggende Eenheid van de werkelijkheid. Mystici en ingewijden in alle perioden van de mensheid worden erdoor gegrepen, leven vanuit deze innerlijke diepte en kunnen zo soms schijnbaar onoverbrugbare kloven dichten. Niet gemakkelijk om zo te leven, want de schijn is vaak tegen.

Bewust leven in het Kaliyuga-tijdperk

Als we de media moeten geloven leven we in een periode van polarisatie waarin angst, onderlinge agressie en haat groeien en de spanningen tussen staten en groepen in de samenleving steeds meer oplopen. Spanningen die bovendien nog worden aangejaagd door wapenhandelaren die er enorme bedragen mee verdienen en door populistische politici die door in te spelen op deze onderbuikgevoelens – het ‘lagere ik’ – proberen nieuwe macht te veroveren. Als je hiermee dagelijks via de media wordt geconfronteerd is het moeilijk in het bewustzijn van de Eenheid te blijven leven. Maar misschien is dit wel de uitdaging voor ons diepste wezen om juist nu deze confrontatie aan te gaan. Dan is de vraag hoe we in een tijd, die in de theosofische traditie het duistere ‘Kaliyuga’ tijdperk genoemd wordt, de illusie van polarisatie en afgescheidenheid kunnen doorzien en oplossen.

Om een antwoord te vinden ging ik onlangs opnieuw lezen in *De Geheime Leer*. Het perspectief is duidelijk: in overeenstemming met de esoterische traditie door de eeuwen heen benadrukt Madame Blavatsky dat er maar Eén Leven is, ‘*eeuwig, onzichtbaar maar toch alomtegenwoordig*.’

Maar hoe moest ik dat verstaan? Hoe is het Ene Leven alomtegenwoordig, ook in de vreselijke situatie waarin de vluchtelingen verkeren?

In een noodopvang voor vluchtelingen was ik juist geconfronteerd geraakt met het verdriet en de wanhoop van mannen en vrouwen die uit oorlogsgebieden gevlucht waren. Ik had gehoord van risicovolle overtochten uit het Midden-Oosten, had het onvoorstelbare verdriet beluisterd van een moeder die haar kind was verloren.

Mijn hart ging open, maar er kwam ook onverwacht afstand. Was oude angst, een ongegronde conditionering, mijn ‘lagere zelf’ hier de oorzaak van? Ik vroeg ik me plotseling af of ik me zo maar voor deze mensen kon openstellen. Het waren immers vreemdelingen, ze kwamen uit een andere cultuur en godsdienst en hadden misschien ook

bedoelingen die ik in mijn naïviteit nog niet zag. Kon ik hen wel vertrouwen?

Thuisgekomen herinnerde ik me het gebed van de Vrede: ‘*Leer ons, o Heer, het Leven dat in ons is in alle volkeren der Aarde als Uw Eigen alles bezielend Leven te herkennen*.’

Toen ik daarna in meditatie ging besepte ik: de Vrede en Eenheid waarvoor wij bidden is alleen te ervaren in een onpersoonlijke leegte, in de diepste stilte waarin het analytische denken geen toegang heeft en waarin het ‘lagere zelf’ is getransformeerd en overstegen. Dan pas is de Eenheid van alle Leven te ervaren, dan pas is het mogelijk een glimp te krijgen van de Enige Werkelijkheid die er is en van waaruit alles mogelijk is.

Het was moeilijk deze ervaring te delen maar er waren vrienden die wisten waar ik naar verwees. Met elkaar begonnen we toen te achterhalen welke houding van hieruit de beste was om met een situatie als die van de vluchtelingen juist om te gaan.

In die gesprekken kwam toen met name de gastvrijheid van Abraham, de aartsvader van de joden, christenen en moslims aan de orde. Levend ver vóór de moderne tijd had hij een diep besef van het Mysterie van het Ene Leven en wist van daaruit hoe om te gaan met vreemdelingen. En zijn antwoord was: *jullie zijn welkom!*

Dat gesprek was het begin van veel reflectie en een leerproces waarvan ik nu kort verslag doe. ¹

Abraham, broeder van de mensheid

Waarom kozen we Abraham als inspiratiebron? In theosofische kringen is het duidelijk: Madame Blavatsky ziet hem als één van haar leraren, een man van Vrede, een broeder van de mensheid, één van de ingewijden die in staat bleek krachtig en vol mededogen zijn volk door de crises heen te leiden, een ‘Mahatma’ met blijvende invloed.¹

Maar ook buiten de *Theosophical Society* inspireert Abraham nog steeds talloze mensen, ook jongeren. Wat zij in hem bewonderen is hoe hij zijn kennis van de waarheid ook praktisch inzette: hij liet het niet alleen bij woorden,

maar liet ook in zijn daden zien wat zijn echte waarden waren. Een joodse vriendin van me formuleerde het onlangs als volgt: *‘Socrates leerde de mens zelf na te denken. Boeddha hielp de mens als individu om te gaan met zijn lijden. En Abraham is de zoeker naar waarheid die de geheimen van de kosmos probeerde te doorvorsen, voortdurend reflecteerde over wat hem overkwam, vertrouwen in het Leven kreeg en ernaar handelde. Op die manier heeft hij de drie ‘Abrahamitische godsdiensten’ [joden, christenen en islamieten] altijd geïnspireerd.’*

Wat weten we volgens de huidige wetenschap over hem? Geleerden vermoeden dat hij één van de rondtrekkende stamhoofden geweest is die hun volk rond de negentiende eeuw voor Chr. vanuit het toenmalige Mesopotamië naar het Middellandse-Zeegebied leidden. Ze leefden als herdersvolkeren met kleine veestapels en stonden in cultureel opzicht vaak op een hoger niveau dan de bedoeïenen en andere woestijnnomaden, waardoor ze overal hun diensten ook als handwerker, ambtenaar of koopman konden aanbieden. Ze waren trots op hun leefwijze en hielden overal graag vast aan hun eigen gebruiken en rituelen. Gastvrijheid voor wie hen kwam bezoeken was voor hen daarbij één van de hoogste waarden.

Eén van deze rondtrekkende stamhoofden moet de Arameeër Abraham geweest zijn. We lezen voor het eerst over hem in de joodse verhalencyclus van Genesis 11 – 25. Hij verschijnt hierin vooral als een zoeker naar waarheid. Als hij nog jong is (of misschien juist daarom), stelt hij zich niet meer tevreden met wat iedereen om hem heen geloofd en breekt met zijn familie, vaderland en cultuur om zijn innerlijke roepstem te volgen – zonder te weten waarheen. Abraham presenteert daarmee iets anders dan bijvoorbeeld de Griekse held Odysseus die in eeuwig heimwee terugkeert naar zijn vertrekpunt, zijn vertrouwde paleis op het eiland Ithaka waar zijn vrouw op hem wacht. Abraham blijft zijn hele leven in het onzekere uitkijken naar de horizon; bij hem dient de nieuwe, onbekende toekomst zich voortdurend als belofte aan.

Van Abraham wordt verteld dat hij van God te horen krijgt: *‘Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten en ga naar het land dat ik je zal wijzen. Ik zal een groot volk van je maken.’* (Gen 12:1-2). Abraham volgt deze roepstem en we lezen in Genesis hoe hij zijn leven lang als ‘een zwervende Arameeër’ rondtrekt, in het landbouwgebied van Kanaän aankomt, maar ook daar vanwege aanhoudende hongersnoden moet vertrekken om met zijn familie verblijf te zoeken in Egypte. Op het einde van zijn leven keert hij dan tenslotte terug om een stukje grond te kopen in het toenmalige Kanaänitische Hebron.

Over de auteur

Ojas Th. de Ronde behaalde in 1970 zijn doctoraal theologie aan de universiteit van Nijmegen. Daarna verbleef hij enige jaren als spiritueel zoeker in India. Na zijn terugkeer in Nederland begon hij (samen met zijn vrouw) het coaching- en counselingbureau *Fenix* en werd hij docent aan de *Humaniversity*, een internationaal centrum voor therapie en meditatie.

Vandaag de dag geeft hij workshops, schrijft hij artikelen en verzorgt hij wekelijkse webradio-uitzendingen getiteld ‘De Nieuwe Mens’. URL: www.denieuwemens.eu.

Eén uitgangspunt, drie wegen

De belofte van God dat uit hem een groot volk zal worden geboren wordt pas na zijn dood bewaarheid. In feite blijkt hij dan de stamvader te worden van twee volkeren (Joden en Arabieren) en drie geloofsgemeenschappen: joden, christenen en moslims. Hoe? Via zijn zoon Isaak wordt hij de stamvader van de joden en van de joodse geloofsgemeenschap. Via Jezus, die volgens Matteüs 1:1 ook een afstammeling van Abraham was, wordt hij de spirituele stamvader van de christenen. Tenslotte wordt hij via zijn zoon Ismaël, die naar het Arabisch schiereiland trok, de stamvader van de Arabieren en in spirituele zin ook van de Islamieten.

Deze wegen kunnen we goed volgen in de bronteksten van de ‘Abrahamitische godsdiensten’. De joodse weg wordt beschreven in de Tora en later in de andere joodse geschriften. Daarbij wordt vastgehouden aan de afstamming van Abraham via diens zoon Isaak die weer een zoon Jacob/Israël kreeg. En de christelijke weg? Die begint met Jezus en zijn eerste joodse volgelingen. In het voetspoor van Jezus ‘die de joodse Wet vervulde’ nemen de christenen de Tora en de andere joodse boeken over en gaan die later zo interpreteren dat het eigen christelijke bronteksten worden. Abraham blijft daarbij een lichtend voorbeeld uit de oertijd. Eenzelfde proces vindt – historisch gezien – ook plaats bij het ontstaan van de islamitische brontekst, de Koran (*Qur’an* in het Arabisch). Want sinds haar ontstaan in het begin van de zevende eeuw van onze jaartelling vormen de oude verhalen over Abraham en zijn zoon Ismaël belangrijke bronnen van inspiratie voor de eigen islamitische geloofswereld.

Joden, christenen en islamieten kunnen daarom met recht ‘abrahamitische godsdiensten’ genoemd worden, ook al bewandelen zij verschillende wegen. Momenteel zijn deze wegen nog gescheiden en lijkt het er op dat de joodse, christelijke of islamitische interpretaties van de oerverhalen die we samen delen alleen maar meer conflicten oproepen. Maar er zijn ook tekenen die er op wijzen dat we, vanwege de crisis die ons momenteel allen treft, elkaar op de verschillende wegen gaan opzoeken om naar elkaars verhalen te luisteren en van elkaar te leren. Abraham (*Ibrahim* volgens de Koran) is daarbij als gastheer aanwezig aan het begin van alle drie de wegen. Hij blijft bovendien iemand die als ‘vader van alle gelovigen’ de claim van één enkele godsdienstige interpretatie overstijgt.

Een lichtend voorbeeld van gastvrijheid

Abraham staat bij uitstek bekend om de gastvrijheid die hij verleende aan drie vreemdelingen in zijn tent. We vinden dit verhaal in Genesis 18:1-15, maar ook in de Koran in Soera 11 en 51.² Het is een bijzonder verhaal dat begint met een vertelling uit het gewone leven van die dagen. *‘Op het heetst van de dag zat Abraham in de ingang van zijn tent. Toen hij opkeek, zag hij even verderop plotseling drie mannen staan. Onmiddellijk snelde hij de tent uit, naar hen toe. Hij boog diep en zei: Wees toch zo goed uw dienaar niet voorbij te gaan. Ik zal water voor u laten halen zodat u uw voeten kunt wassen, maak het u hier onder de boom ondertussen gemakkelijk. Ik zal u ook iets te eten brengen, zodat u weer op krachten kunt komen voordat u verder gaat.’* (Gen. 18:2-5).

Het is een normaal verhaal ‘uit het leven gegrepen’, omdat men dit in die tijd zo deed. Vreemdelingen verwelkom je. De wereld van het Midden-Oosten en ook de Arabische wereld kent al van oudsher een uitbundige vrijgevigheid en gastvrijheid. De hardheid van een leven in de woestijn en het serieuze gevaar van mogelijke roofovervallen en

onverwachte rampen werden verzacht door de gewoonte van gastvrijheid. Je kon altijd rekenen op een oprecht welkom door een medemens die je ontmoette. Van de andere kant was dit warme welkom ook voor de gastheer een mogelijkheid om de vreemdeling, die misschien een potentieel gevaar betekende, van dichtbij mee te maken en zijn eventuele verkeerde bedoelingen met gastvrijheid te neutraliseren. Gastvrijheid betekende zo ook wederzijdse veiligheid.

Maar gastvrijheid betekende nog iets bijzonders en ook dat was bekend in de hele antieke wereld: soms kwamen goden in de gedaanten van vreemdelingen langs om iemand te testen en naar gelang de ontvangst te straffen of te zegenen. Dat zien we ook in de verhalencyclus van Abraham.

Abraham onthaalt de engelen; ets van Rembrandt Harmensz. van Rijn uit 1656 (in de collectie van het Rijksmuseum te Amsterdam)

Zijn neef Lot ontvangt dezelfde vreemdelingen als Abraham in zijn stad Sodom, maar de bewoners schenden de wet van gastvrijheid op een afzichtelijke manier en de vreemdelingen, die engelen blijken te zijn, verwoesten de stad (Gen. 19:1-29).

Abraham wordt echter gezegend vanwege zijn ruimhartige gastvrijheid. De vreemdelingen blijken twee engelen te zijn en één is El Sjaddai, de allerhoogste God die in die tijd bekend was. En deze God belooft Abraham dat hij nog een zoon zal krijgen bij zijn vrouw Sara. Sara zelf gelooft het niet want zij is, zoals Abraham, op hoge leeftijd. Maar El Sjaddai zegt: *'Is ook maar iets voor mij onmogelijk?'*

Abraham spreekt zijn vertrouwen uit in de wonderbaarlijke kracht van God en binnen een jaar wordt Isaak geboren. Dit moment wordt prachtig verbeeld in de prent van Rembrandt, de grote schilder uit onze Gouden Eeuw toen men hier uit alle windhoeken van de wereld vreemdelingen en vluchtelingen ontving en – vaak om economische redenen – hen ook gastvrij gedoogde. Rembrandt blijkt niet alleen het onderwerp heel menselijk te hebben uitgebeeld – de engelen zitten in een kleermakerszit zich te goed te doen,

El Sjaddai geniet in het midden met volle teugen, Abraham [rechtsonder] bedient hen en Sara [linksboven] staat in het donker te lachen omdat zij niet kan geloven wat haar beloofd is. Maar ook in stijl heeft Rembrandt zich aangepast: onderzoek heeft aangetoond dat Rembrandt, die vaak schildermodellen vond in zijn 'Amsterdamse jodenbuurt', hier een islamitische Moghul-miniatuur als inspiratiebron heeft gebruikt.³

Spiritualiteit van de gastvrijheid

De bijbelse verhalen over Abraham en Lot laten duidelijk zien hoeveel belang men in de joodse wereld hechtte aan een gastvrije ontvangst van vreemdelingen. Dit thema komt voor in alle joodse bronteksten. Zo lezen we in Richters 19 hoe in Gibeon het gastrecht op een agressieve manier werd geschonden en hoe de toenmalige stamhoofden daarover bij elkaar kwamen om te spreken over deze ongehoorde wandaad en de stad Gibeon te straffen. En in Deuteronomium 11:18 lezen we dat iedere jood de plicht heeft gastvrij te zijn omdat het een goddelijk werk is.

Immers het is God zelf *'die de vreemdeling in bescherming neemt en hen van voedsel en kleding voorziet.'* Zo staat het ook, met een nieuw argument, in Leviticus 19:33-34:

'Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte. Ik ben de Heer uw God.'

Het is een thema dat nu actueel is in de huidige situatie en de interreligieuze dialoog. Zo verscheen er onlangs een boek waaraan christenen, joden en moslims hun bijdrage leverden en dat de intrigerende titel draagt: *'Abraham/Ibrahim en de spiritualiteit van de gastvrijheid'*.⁴

Een goudmijn voor diegenen die graag meer inzicht willen hebben in de vraag hoe de drie abrahamitische godsdiensten hebben gedacht en gehandeld over het 'omgaan met vreemdelingen'.

Het boek was ook uitgangspunt voor een druk bezochte interreligieuze bijeenkomst in De Nieuwe Poort.⁵

Vertegenwoordigers van verschillende spirituele wijsheidstradities lichtten het onderwerp toe. Vanuit christelijk gezichtspunt werd toen duidelijk gemaakt hoe het zorgdragen voor vreemdelingen in de kern van Jezus' boodschap aanwezig is, hoe de kerkvaders dit hebben uitgewerkt en hoe in de christelijke traditie het *'herbergen van vreemdelingen'* tot een uitgesproken 'werk van barmhertigheid' verklaard werd.

De Koran sluit hierbij aan en ook in de hele islamitische traditie wordt vaak opgeroepen tot gastvrijheid, in commentaren, parabels en filosofische werken. De islamitische geleerde al-Tabari (839–923 v.Chr.) deed dat door talrijke verhalen over Abraham te verzamelen waarin gastvrijheid centraal staat, en ook de Perzische filosoof en soefi al-Ghazali (1058–1111 v.Chr.) besteedde er veel aandacht aan, juist vanuit zijn mystieke inzicht in de werkelijkheid. En de joden? Leo Mock die hun stem vertolkte in De Nieuwe Poort riep op tot *'geestelijke ruimte voor andere overtuigingen.'* Op deze manier zouden vreemdelingen zich veilig kunnen voelen en zouden krachten gemobiliseerd kunnen worden die de polarisatie tussen groepen, en met name het groeiende antisemitisme en islamofobie in de maatschappij kunnen tegengaan.

Persoonlijke aandacht

Dit *'ruimte geven aan andere overtuigingen'* lijkt ook mij de meest praktische start voor het ruimte geven aan de islam en islamitische vluchtelingen. Vanwege de gecompliceerdheid van onze maatschappij waarin het machtige bedrijfsleven, de politiek en de media beslissingen lijken te kun-

nen afdwingen, lijkt er voor individuele personen niet veel ruimte over. Maar de vrijheid om op deze manier gastvrij te zijn op het moment dat we een 'vreemdeling' ontmoeten, hebben we nog. Hiermee kan ook eenieder beginnen en zal dat – als we het gezamenlijk doen – als een krachtige, positieve impuls ervaren worden in onze maatschappij.

Zelf had ik met dit principe goede ervaringen in de jaren '60 van de vorige eeuw toen ik vanwege mijn pastorale werk contact had met Turkse gastarbeiders. We konden elkaar als medemensen en medeburgers zien, ook als Gods kinderen die dezelfde behoeften deelden, maar leefden vanuit verschillende culturele en religieuze opvattingen. Daar konden we af en toe over praten, maar het belangrijkste was elkaar als medemens en medeburger te zien en ruimte te laten voor onze verschillende overtuigingen. Momenteel heb ik daar weer profijt van in mijn contacten met moslims en islamitische vluchtelingen.

Eén herinnering vooral is me uit die tijd bijgebleven. Op een avond toen we in een groepje bij elkaar waren gaf één van de Turkse arbeiders me een gedicht van 'hun' dichter Djelal al-Din Rumi.⁶ Het heette het 'Lied van de karavaan' en begint met de tekst: 'Welkom, welkom, wie je ook bent. Wij

zijn een karavaan van hoop en vrede, kom. Al zwoer je duizenden die je telkens brak, kom, blijf komen, kom. Dolende, ootmoedige, onthechte vreemdeling, kom.'

Het is een wonderlijke, mystieke tekst die me nog steeds inspireert. Voor ieder die je ontmoet kun je immers je hart openen en het Leven herkennen dat alles bezielt. ■

Noten

- 1 William Quan Judge: *Oceaan van theosofie*. Theosophical University Press Agency, Den Haag, 2013.
- 2 Anton Wessels: 't Is een vreemdeling zeker – gastvriendschap tussen joden, christenen en moslims. Kok, Utrecht, 2015; p. 80–81.
- 3 Idem, p. 75–77.
- 4 Juliette van Deursen e.a.: *Abraham/Ibrahim – De spiritualiteit van gastvrijheid*. Mastix Press, 2015
- 5 De bijeenkomst vond plaats op 14 december 2015 in De Nieuwe Poort (www.denieuwepoort.org), een huis voor ontmoeting en inspiratie dat gevestigd is in het zakencentrum De Zuidas te Amsterdam.
- 6 Djelal al-Din Rumi (1207–1273) was een Perzische dichter die begraven is in het Turkse Konya.

Erbarme Dich

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

In de tunnel van ons leven klinkt het soms, die roep: *Erbarme dich, Mein Gott*. Herkenbaar hé? Dit 'Erbarme dich' is één van de mooiste en meest ontroerendste delen uit de *Matthäus Passion*, die rond de Paasdagen (en ook) op Goede Vrijdag op vele plaatsen grootscheeps wordt uitgevoerd.

Petrus smeekt om Gods ontferming nadat de haan drie keer heeft gekraaid. De Bijbeltekst, de aria en het koraal horen bij elkaar. Petrus wordt, net als jij en ik, geconfronteerd met wie hij werkelijk is, in zijn geval een man met grote woorden, maar ook een laf mannetje, dat ook weer ziet dat alleen God hem troost kan bieden door hem met zijn liefde te omarmen. In zijn mooie boek 'Bachs grote Passie'¹ heeft Ad de Keyzer deze koraalstrofe vertaald: 'Ik verloochen niet de schuld; maar jouw gunnende liefde is veel groter dan mijn tekort dat ik voortdurende bij mijzelf vind.'

Heel mooi, en zo herkenbaar... zo universeel. *Erbarme dich*. De kreet van de soms wanhopige mens die moeite heeft met zijn doen en laten en daar ook niets van snapt. Het goede willen doen maar er soms toch een puinhoop van maken. *Erbarme dich*.

Je ziel kwijtgeraakt

De Zwitserse psycholoog Carl Jung had daar ook weet van, was eerlijk naar zichzelf en was zich bewust van zijn donkere kant. Een man die op zijn veertigste naar eigen zeggen 'eer, macht, rijkdom, kennis en elk menselijk geluk verworven had', maar op de een of andere manier tegelijkertijd zijn ziel was kwijtgeraakt. 'Meine Seele, meine Seele, wo bist du?' oftewel: 'Mijn ziel, mijn ziel, waar ben je?' schrijft hij in de Zwarte Boek-reeks die voorafging en verder werd uitgewerkt in het Rode Boek.

Dat gevoel heb ik ook wel eens, dat ik mijn ziel kwijt ben, ofwel dat ik er even geen contact mee heb. Alsof hij even verdrongen is door mijn schaduw. Het is goed daar niet voor op de loop te gaan en het een plek te geven. Jung confronteerde zichzelf met datgene wat hij het minst onder ogen wilde zien, gesymboliseerd door woestijn, hel, moord en nog meer tot 'niet menselijks me nog vreemd is.' Tegengestelden, zo beseft hij, zijn broers: 'Het andere zit ook in je.'

Ik ben mij wel bewust dus van mijn schaduw en donkere kanten, maar geen haat, wrok en boosheid. Wel altijd een intentie om mensen blij te maken, te verrassen, hoewel ook dat weer zo'n valkuil kan zijn.

Wrok, boosheid en agressie hebben mijn leven nooit beheerst, ook al ken ik natuurlijk mijn schaduwkanten. Ik liep eens in een bos en zag dat mijn schaduw steeds groter werd. Ik vroeg: 'Waarom ben je zo lang?' Het antwoord: 'Om jou bewust te maken van mijn aanwezigheid.'

Ik luister weer naar deze indringende aria en hoor Andreas Scholl zingen:

<i>Erbarme dich,</i>	Heb medelijden,
<i>Mein Gott,</i>	mijn God,
<i>Um meiner Zähren willen</i>	omwille van mijn tranen.
<i>Schaue hier,</i>	Zie toch:
<i>Herz und Auge weint vor dir</i>	hart en ogen wenen
<i>Bitterlich</i>	bitter om U.

Noten

- 1 Ad de Keyzer: *Bachs grote Passie, een spiritueel-liturgische benadering van de Matthäus-Passion van Johann Sebastian Bach*. Uitgeverij Adveniat/Halewijn, 2015.

Individu, gemeenschap en religie

Samenvatting van het middagprogramma van de VKK Landdag op 16 mei 2016

✎ bisschop Gert Jan van der Steen

Op tweede pinksterdag vindt traditiegetrouw de Landdag van de Vrij-Katholieke Kerk plaats. Een goede gelegenheid om elkaar te ontmoeten, inspiratie op te doen en meningen uit te wisselen. Zo kwam in 2016 in het middagprogramma het onderwerp 'Wat is het belang van religie voor individu en gemeenschap?' ter sprake. In kleine groepjes werden ervaringen en zienswijzen uitgewisseld die daarna gemeenschappelijk kort besproken werden.

De eerste helft van het programma ging over 'Individu en religie: hoe wordt een individu gestimuleerd door religie?' De tweede helft ging over 'Gemeenschap en religie: hoe wordt een groep gestimuleerd door religie?' Het bleek een vruchtbare bijeenkomst. Hieronder volgen de resultaten, zo goed mogelijk gegroepeerd.

Individu en religie: hoe wordt een individu gestimuleerd door religie?

Religie is een zoektocht:

- religie is belangrijk, maar het hoe is nog een zoektocht;
- religie kan de zoektocht zelf zijn.

Relatie ik-Gij:

- religie betekent verbinden;
- de kortere afstand tussen het ik en God geeft vreugde;
- de bewustwording van God of Christus in ons;
- laat goddelijke energie in je toe;
- werk mee met de goddelijke stem.

Religie kun je overal ervaren:

- religie vind je in de kerk, maar ook in de natuur en in de medemensen;
- gebeurt bewust of onbewust.

Religie als troost:

- door religie kun je het dagelijks leven vergeten.

Religie kan richting geven:

- georiënteerd zijn of het zelf zijn;
- religie kan de innerlijke ontwikkeling stimuleren;
- mede door het vinden van de relatie met jezelf (God kan je dat vertellen);
- bij verbinding word je verantwoordelijk voor je handelen.

Religie kan gestuurd worden:

- door symbolen, het sacrament;
- door muziek;
- persoonlijk geraakt worden door de Heilige Mis.

Hindernissen voor religie:

- religie kan ook schijn zijn;
- godsdienst als een instituut kan beperkend werken;

- persoonlijke blokkades kunnen religie hinderen en omgekeerd;
- vanuit persoonlijke religie afstand kunnen nemen van een instituut kan bevrijdend werken.

Gemeenschap en religie: hoe wordt een groep gestimuleerd door religie?

De gemeenschap zelf:

- de som is meer dan de delen;
- religieus: 'waar twee of meer in mijn naam...'

Voorwaarde voor (religieuze) groep:

- liefde;
- empathie, medeleven, verbondenheid;
- tolerantie;
- elkaar versterken door het licht;
- de groep zelf hoeft niet religieus te zijn;

Vanuit jezelf:

- wees jezelf;
- elk moment kun je een keuze maken;
- in een groep welwillend en dienstbaar zijn;
- een voorbeeld zijn, dan breng je de groep verder;
- het hogere in een ander zien, daaruit ontstaat gemeenschap;
- de persoonlijke realisatie van de verbinding ik-Gij komt de groep ten goede;
- je realiseren dat God in jou en de ander werkt; bewust zijn waar je bent of werkt.

Gezamenlijk doen:

- samen een gebed zeggen, naar de kerk gaan.

Liturgisch:

- in de genezingsdienst wordt energie verspreid.

Hindernissen:

- soms is er in een groep verstarring, dat werkt emotioneel belastend;
- behoefte om daarvan bevrijd te worden en een sprong naar het licht te maken.

Deze resultaten kunnen een bemoediging zijn voor alle werkers in de kerk. Ware religie is onuitroeibaar en het is een voorrecht om met elkaar een gemeenschap te vormen die daaraan in vrijheid uiting geeft. De resultaten kunnen gebruikt worden om verder richting te geven aan het werk in onze kerkgemeenschap. ■

Over de auteur

Mgr. prof. dr. ir. Gert Jan van der Steen (1943) is de wijbisschop van de VKK. In zijn beroepsleven werkte hij als taaltechnoloog, en hij doceerde als hoogleraar *Uitwisselingstalen*. Daarnaast was hij yogadocent. Hij houdt zich nu bezig met de integratie van oude en nieuwe vormen van spiritualiteit.

Zwerfer tussen hemel en Aarde

✍ Angelus Silezius*

Ik ben de rank des Zoons, die Vader plant en voedt.
De vrucht die uit mij groeit, is God, de heilige Geest.

Ik ben Gods kind en zoon, ook hij is weer mijn kind:
hoe is het mogelijk toch, dat beiden beide zijn.

God is dat, wat hij is, en ik dat, wat ik ben;
maar als gij één slechts kent, dan kent gij mij en hem.

God past zich aan bij ons, is voor ons wat wij wensen.
Wee ons als wij voor hem, niet worden wat wij moeten.

Het hart dat zich tevreden stelt met plaats en tijd,
heeft waarlijk geen besef van zijn onmetelijkheid.

Geloof alleen is dood, het kan niet eerder leven,
dan dat ge het een ziel, de liefde, hebt gegeven.

Ach ziel, vertwijfel niet, weet ge u uit God geboren,
dan zijt ge in de eeuwigheid tot leven uitverkoren.

Ik ben een koninkrijk, mijn hart is er de troon,
mijn ziel de koningin, de koning is Gods Zoon.

Ik weet dat zonder mij, God geen moment kan leven,
houd ik op te bestaan, hij moet de geest zelf geven.

Men zegt: God is volmaakt, hij kan mijn gaven derven;
Maar waarom wil hij dan mijn arm hart verwerven?

God is in mij het vuur, ik ben in hem de schijn,
zo moeten wij elkaar wel zeer gemeenzaam zijn.

De druppel wordt tot zee, is hij in zee gekomen,
de mens wordt God, als hij in God is opgenomen.

Het bovenaardse licht, aanschouwt men in dit leven,
zodra men is bereid, het licht hier op te geven.

Niemand heeft waarlijk lief, als die zichzelf veracht;
hebt gij in liefde mens, het zover al gebracht?

De wezenlijke mens gelijkt de eeuwigheid,
die onaantastbaar is voor alle uitwendigheid.

Acht hier een mens zich kleiner nog dan klein,
hij zal in 't hemelrijk, de allergrootste zijn.

Ontbloeit, bevroren ziel, de mei staat voor de deur,
gij blijft voor eeuwig dood, bloeit gij niet nu en hier.

Wat is, vraagt gij, mijn vriend, het allerhoogste leven?
Te sterven aan zichzelf, om zich aan God te geven.

Tijd is als eeuwigheid, en eeuwigheid als tijd.
Vat gij dit niet, van ú slechts is het onderscheid.

Wie wat hij heeft, niet heeft, wie alles is gelijk,
hij is in rijkdom arm, in armoe is hij rijk.

Fel hekelt gij de dief en scheldt hem onverholen,
zwijg, gij hebt God veel meer, dan hij de mens ontstolen.

Het kruis op Golgotha verlost u van geen kwaad,
zo in uw eigen hart het niet geheven staat.

Gij jaagt de hemel na, weet dat hij in u is,
en zoekt gij elders hem, gij loopt hem aldor mis.

Oh onbegrijpelijkheid! God heeft zichzelf verloren,
daarom wil hij opnieuw in mij worden geboren.

God moet, opdat gij leeft, het aardse leven derven,
hoe denkt gij zonder dood, zijn leven te beërven?

Wie had dit ooit gedacht: licht komt uit duisternis,
het leven uit de dood en uit het niets wat is.

Gij zelve maakt de tijd, het uurwerk zijn de zinnen,
zet gij de onrust stil, het eeuwig gaat beginnen.

Verhef u niet, oh mens, wees in uw ogen klein,
de hoogste wijsheid is, niet al te wijs te zijn.

God zelf bezit geen deugd, hij deelt de deugden mee,
als uit de zon het licht, het water uit de zee.

Der armoe eigendom is vrijheid allermeeft,
daarom geen vrijer mens, dan die arm is van geest.

Roep niet tot God, de bron welt in uzelf tot leven,
zo gij die niet verstoep, blijft hij zijn water geven.

Sterf al voordat gij sterft, opdat gij niet zult sterven,
wanneer gij sterven moet, en eeuwig leven derven.

Ik ben een berg in God en moet mijzelf bestijgen,
wil ik het aanschijn Gods in mijn gezichtsveld krijgen.

Als God zich met de mens verenigt en verbindt,
dan ziet het oerbegin, dat het zijn einde vindt.

Gij vraagt, hoe denkt u God? Wel, schouw u zelve aan,
want wie zichzelf schouwt, schouwt God waarachtig aan.

Niets is dan ik en God, zijn wij niet meer gemeen,
God is niet langer God, de hemel stort ineen.

Kies u het middelpunt en gij weet tegelijk,
wat nu en dan gebeurt, en hier en in Gods rijk.

Noch God, noch schepsel, mens, kan u tot onrust dwingen,
gijzelf verliest uw rust, oh dwaasheid, door de dingen.

Werd Christus duizendmaal in Bethlehem geboren
en niet in u, gij zijt dan toch verloren.

God is in alles bijeen; hij slaat de snaren aan,
hij zingt en speelt in ons: heb ik dan iets gedaan?

God is mijn midden, als ik hem in me sluit,
en mijn omgeving, als ik in hem opga.

Veel hebben maakt niet rijk, hij is een wijze man,
die alles wat hij heeft, gerust verliezen kan.

Wie maakt de lelies blank en goudgeel de narcissen?
Wil bij uw zorgen mens, u daarvan vergewissen.

Acht hier een mensengeest zich kleiner nog dan klein,
Hij zal in 't hemelrijk de allergrootste zijn.

Waarom de wijze man niet onder onheil lijdt?
Hij heeft zich lang daarvoor al op die gast bereid.

Keer tot uzelve in, want voor de steen der wijzen,
behoeft gij helemaal geen landen af te reizen.

Weet dat het ware licht, je dan pas onderkent,
als je van binnen zelf tot licht geworden bent.

Het licht der heerlijkheid schijnt midden in de nacht.
Wie kan het zien? Een hart dat ogen heeft en wacht. ■

* Angelus Silezius (1624–1677) was het pseudoniem van Johannes Scheffler, arts, mysticus en dichter; zijn dichtbundel 'Der Cherubinischer Wandersmann' wordt gerekend tot de hoogtepunten van de Duitse barokliteratuur.

Etty, iets dichterbij mij...

De onnavolgbare ontdekkingsreis van Etty Hillesum naar de hele schepping in zichzelf

 Mianne Bakker

Hoe kun je over Etty Hillesum praten? Door haar dagboeken leeft ze al zo lang met mij mee. Toch duurde het een hele tijd voordat ik naar de beelden kon kijken en zelfs de gedachten aan dat verschrikkelijke drama van de Jodenvervolging durfde te benoemen. Het leek zo dichtbij en dat deed zo'n pijn. Het was voor mij geen geschiedenis; ik beleefde het alsof het mijn (eigen) verleden was. Stapje voor stapje kwam het dichterbij en haar dagboeken en de vele boeken van Elie Wiesel hielpen me om er woorden voor op papier te zetten.

Een jaar geleden schreef ik een stuk dat ik niet 'Het verstoorde leven' noemde, maar het werd 'De hemel in mijzelf, gezien in het licht van Tao en van Meister Eckhart'.

Nu begrijp ik waarom ik er zo naar wilde kijken, ik haalde dan de pijn ervan af, want ook nu ik weer opnieuw aan het schrijven ben, overkomt me die intense beklemming. Ik herinner me een week in een klooster waar ik was en waar elke avond naar een requiem werd geluisterd. In de kamer waar we samen zaten, hing een prachtige icoon van Maria van Altijddurende Bijstand. Al luisterend voelde ik haar krachten. Totdat op de laatste avond deze icoon was weggehaald en er ineens een spoorlijn te zien was die stopte. Ik heb dat beeld nooit vergeten, het haalde al het verdriet naar boven en niet alleen bij mij. Zo zijn we verbonden, dat kan ik nu zeggen. Maar toen was het of ik er middenin was geplaatst en ik de vele verwerkingen met de andere medebewoners die nacht moest delen.

Een hele wereld in vier woorden

'De hemel in mezelf' geeft in vier kleine woordjes de gehele gedachtenwereld van Etty weer. Het is haar God in haarzelf, het is de schepping die in haar hart rust, het is de grote oneindige ruimte die ze met zich meedraagt. Etty's moeder was een Joods-Russische vrouw die in haar jeugd door pogroms uit haar land gedreven werd en naar Nederland vluchtte. De geschiedenis leek zich te herhalen. Etty wilde niet die angsten van haar moeder hebben. Ze wilde haar angsten overwinnen. De angsten die altijd al in het gezin voelbaar waren, want verwerkingen kunnen niet helemaal weggedrukt worden.

We zullen ons nooit echt kunnen verplaatsen in de leefwereld van Etty, ook al lezen we haar dagboeken. We kunnen proberen haar in ons midden te plaatsen en ons te verplaatsen in de omstandigheden, die we slechts bij benadering kunnen beschrijven. Wel kunnen we kijken naar onszelf, hebben wij ervaringen uit die tijd meegekregen, hoe waren onze huiselijke omstandigheden, dachten we toen ook al na over de betekenis van het leven, ervoeren we een wereld die afgebroken werd?

Etty leefde in een vriendenkring waar heel filosofisch werd nagedacht over heel veel onderwerpen. Het helpt intens als je door elkaar gevoed wordt om na te denken over de diepere zaken van het leven. Etty werkte altijd aan zichzelf, ze was in een voortdurend gesprek met zichzelf. Ze merkte op waar ze tegenaan liep en ging dan daaraan werken. Ik kies ervoor om niet alleen de ervaring van Etty te laten horen, maar tegelijkertijd komt haar leven ook binnen in

mijn leven. Ik ben in 1942 geboren, begin oktober, en mijn ervaring is kennelijk een gevoelservaring die ik alleen via de beschrijvingen die ik later hoorde heb weten neer te zetten.

Etty gaat in therapie bij Spier, die later haar partner zal worden. Hij is handlijkskundige en geeft cursussen. Hij adviseert haar om via schrijven haar chaos in haar geest te ordenen en zo begint ze dagelijks te schrijven. Ze schrijft niet alleen om te schrijven, maar om te genezen. De dagboeken zijn naast de therapeutische functie ook een manier om in de veiligheid van de binnenwereld te blijven. Het geeft haar als het ware een alibi om zich voor de buitenwereld af te sluiten.

Door te schrijven verlaat ze de uiterlijke wereld vol verwarring, vervolging en vernietiging.

Ik herken dat ik ook altijd aan het schrijven ben om mijn gedachten te ordenen, en het helpt me enorm om mezelf zo in balans te brengen. Ook al zijn de omstandigheden intens verschillend, het is toch waardevol om zo Etty dichtbij te halen. Ik wil niet over haar praten, maar ik wil zo graag met haar praten.

Het leven zelf is de baas

Als Etty in oktober 1942 ziek en in de war is en in Amsterdam verblijft, schrijft ze: 'Ik moet de dingen in mij zich laten voltrekken.' Zeggen wij dit ook niet als het zo moeilijk in ons leven is, dat wij het overgeven aan het leven?

Over de auteur

Mianne Bakker (1942) vertelt over zichzelf: 'Na een studie theologie, met veel verdieping in de psychologische achtergronden van de mens, specialiseerde ik me in counseling als mijn werkzaamheid. In het counsellen bleek de spirituele aanpak de helende weg te volgen. Mijn weg is een weg van verdieping en daar geef ik gehoor aan.' Mianne Bakker is lid van de kerkgemeente Naarden.

Ik weet nog zo helder dat ik Bart, de liefde van mijn leven, met wie ik 51 jaar getrouwd was, naar een huis voor deementerenden moest brengen en dat ik dezelfde middag te horen kreeg dat ik geopereerd moest worden omdat er borstkanker was geconstateerd, gelukkig in een vroeg stadium. Het was zo intens dat ik alleen maar zei: 'Dat leg ik op het altaar neer.' Ik bedoelde daarmee: dat ik het helpen overliet aan iets dat mijn vermogen te boven ging, omdat ik niets anders kon doen dan het leven zich aan mij te laten voltrekken.

Volledig vertrouwen

Ook nu weer is dit een flintertje van wat Etty moest doormaken, alleen mijn vertrouwen is hetzelfde vertrouwen als dat van Etty. Daarom raakt ze me ook zo intens. Als je de diepste dalen om je heen gaat zien, dan is het een grote zegen als je je zo kunt verbinden met God. Het is dan ook niet uit te leggen waarom God er voor mij ook altijd is en me draagt. God is dan ook niet in woorden of beelden uit te leggen, maar wel in de ervaring.

Waarom raakt het de één wel en de ander niet? Het lijkt wel een aanleg die je altijd met je meeneemt en die er altijd is. Een ervaring die je ooit geraakt heeft en waar je eigenlijk altijd over wilt spreken. Zo is het ook met Etty gegaan. Ze werd als het ware verliefd op de ervaring die ze voelde en bléef voelen. Het was haar grootste schat en vanuit die schat zag ze de wereld door andere ogen. Haar bevologenheid werd gevoeld, liet zich voelen. Het was een weg om haar totaal te ontsluiten en haar helemaal bij God, haar bron, te brengen.

Haar God, in haarzelf, het is de schepping die in haar hart rust, het is de grote oneindige ruimte die ze met zich meedraagt. Een plek, zoals in de Tao staat, 'waar hemel en aarde verstrengeld zijn en door elkaar vloeien.' Het is een weg zonder waarom, van doen wat er gedaan moet worden. Het goddelijke te zoeken zonder het te benoemen, zelfs zonder het te verlangen. Laat het gebeuren. We zijn vaak vergeten hoe sterk de dingen samenhangen.

De weg naar het wezenlijke

Meister Eckhart, de grote middeleeuwse mysticus, beschrijft de weg naar het wezenlijke, als een weg, zonder niet, zonder waarom, doen wat gedaan moet worden. Hij noemt dat leegmaken, loslaten, vrij worden. Het is de concentratie in de leegte, om te vinden wat je altijd al bezat. In het boeddhisme gaat het om andere woorden, maar in feite om dezelfde inhoud. Ook in die begrippenwereld gaat het om niet-doen, 'woe wei', om concentratie op de Leegte, om te vinden wat je altijd al bezat.

Etty heeft het af en toe over haar *boeddhistisch* kwartiertje of over *gehurkt* zitten als een *boeddha* en ook met een glimlach. Ze hecht steeds meer aan haar innerlijke ruimte van stilte. 'Een zaal van stilte, die er in me is,' zal ze zeggen. Ze schrijft dat dat ruimtegevoel in haar steeds sterker wordt: 'Alsof er binnenin me oneindige vlaktes liggen uitgebreid en ik beweeg me voort over ze.'

Op 14 juli 1942 schrijft ze: 'Als ze wisten hoe ik voelde en dacht, zouden velen mij een werkelijkheidsvreemde dwaas noemen, maar toch leef ik met alle werkelijkheden die een dag brengt.'

Wat ze schrijft en doet, gaat in tegen de orde, tegen de algemene gedachtengang. Ze verzet zich niet meer, ze keert in, ze schept een innerlijke wereld naast de werkelijke wereld. En ze wacht, ze wacht af, ze aanvaardt, ze geeft zich over, ze luistert en is geduldig, doet wat gedaan moet worden. Etty leeft ons vanuit haar dagboeken voor, hoe ze stukje bij beetje, met vallen en opstaan, haar eigen ongebondenheid, haar eigen vrijheid, haar eigen niets-

Portret van Eckhart von Hochheim of 'Meister Eckhart' (1260–1328)

doen, haar eigen er-zijn, weet te verwerkelijken. Steeds lees je hoe ze haar ervaringen toetst, ze legt ze aan de voeten van haar God, als ze in de badkamer op de harde mat knielt. Alles opent zich voor haar, nieuwe vergezichten. Alles schept de mogelijkheid om te ervaren en te leren, te zijn, onvoorwaardelijk, ongebonden, vrij.

In alle dingen de tao

We zien in haar dagboeken dat ze houdt van discussies en debatten, waarin de vraag belangrijker is dan het antwoord, net zoals zoveel Joden dit nog altijd doen in het joods leerhuis. Niets is zeker voor haar, behalve haar innerlijke hemel en daar kan niemand aankomen. Al het andere is bijzaak, het leven is voor haar om te toetsen, te ervaren, te leren en om er kleur aan te geven, steeds weer anders. Haar grote vrijheid, die absolute leegte, die hemel in haarzelf kan ze immers niet beschrijven of onder woorden brengen. Dat is ook joods, want de naam van G'd mag niet worden uitgesproken dan wel neergeschreven.

Dat is ook Tao: 'de Tao, waarover gesproken kan worden is niet de ware Tao. De naam, die men eraan geeft, is niet de ware naam.' [Omschrijving uit de Tao Teh Khing.]

Het is boeiend om te zien dat één van haar favorieten uit de laatste maanden van haar dagboek Augustinus is. Deze schrijft: 'Dat wanneer met spreekt over God, zich daarbij een beeld vormt, dat nooit correspondeert met wat God werkelijk is.'

Ook Meister Eckhart schrijft dat 'alles wat men over God kan zeggen niet waar is.' De hemel in haarzelf is ook niet iets, is een grote lege ruimte, grenzeloos groot en tegelijkertijd atoomklein... Zelf is men het kleine centrum, waar binnen- en buitenwereld elkaar ontmoeten. 'De beide werelden worden door elkaar gevoed. Men mag de ene niet verwaarlozen ten koste van de andere, de ene niet belangrijker vinden dan de andere, anders verarmt men de persoonlijkheid,' zo zal ze dit zeggen.

Ook al leven we nu in een heel andere wereld, de waarden van die diepe gedachten kunnen voedend ook met ons megedragen worden. Op het moment dat de werkelijke natuur haar door de anti-Joodse maatregelen ontnomen wordt, schrijft ze: 'Men moet de natuur in zich meedragen, men kan haar beleven aan een bloem, aan een wolk, aan een gevoel in het eigen bloed.' Je kunt niet altijd naar de dingen

toegaan, daarvan moet men zich ook niet afhankelijk maken. Zo schrijft ze dat haar innerlijke ruimte steeds meer omvatten kan en dat de vele tegenstrijdigheden elkaar niet meer het leven benemen. *'Want in mijn innerlijk rijk heerst vrede,'* zal ze zeggen.

De weg naar God in een duister wordende wereld

Als de dreiging steeds groter wordt, raakt ook haar innerlijke hemel verduisterd, maar ze ziet het als een plicht, bijna als een daad van verzet, om tegen alle verdrukking in zich te blijven verdiepen, te verinnerlijken. Ettyervaart een hoop mensen als gehalveerd of verminkt, omdat die hun binnenwereld niet voldoende erkennen. Die binnenwereld is bij hen een braakliggend, onontgonnen terrein, waar ze niet de moeite voor nemen om aan te werken. Ik voel dan een soort neiging in me opkomen om aan het ontginnen te slaan en orde te scheppen en bewust te maken. Misschien dat dit toch op den duur mijn leven en mijn werk zal worden?

Ze schrijft: *'Men moet de weg voor jou in de ander en in mij vrijmaken, mijn God, en daarvoor moet men een groot kenner van het menselijk gemoed zijn, een geschoold psycholoog moet men zijn, verhoudingen kennen tot vader en moeder, jeugtherinneringen, dromen, schuldgevoelens, minderwaardigheidsgevoelens.'*

Vanaf het begin van Etty's geschriften lezen we dat Etty boven het alledaagse probeert uit te stijgen, verlangend naar een paradijs, naar een moment van eeuwigheid. Ze wil het rusteloze, onbevredigende bestaan ontstijgen en is op zoek naar een plek in de ziel, waar ze zich geliefd weet en opgenomen door God. Dat ruimtegevoel wordt steeds sterker in haar, zo wordt ze steeds meer zichzelf. Ze toetst haar levenslessen aan haar partner Spier, en ze leest de boeken van Rilke, Jung, Augustinus.

Ook ik las altijd heel veel, mijn leermeesters op mijn weg, ook nu vraag ik: is dit te herkennen? Na zo veel lezen zegt Etty: *'Ik zou soms niet meer willen weten, geen kennis meer willen bezitten, maar alleen maar willen zijn, gewoon maar vol van leven zijn en een beetje goedheid.'* Geniet ik daarom ook zo in die nieuwe wereld waar ik iedere dag ben, waar kennis weg is, maar waar liefde en verbondenheid te voelen is met mijn Bart.

Lieve Etty, wat kunnen we van je leren? Herkennen we dat we net zoals Etty steeds opnieuw aan onze eigen God moeten bouwen? Ook Etty moet die God als het ware uit haarzelf opgraven. Zo is ze zelf één met God, omdat hij in haar ruimte verblijft, de hemel is dan in haarzelf. Dezelfde woorden las ze in de teksten van Rilke. Haar binnenwereld is voor haar even reëel als haar buitenwereld. Ook dat herken ik. Ze schrijft: *'In iedereen die tot mij komt, begin ik een behoedzame, zoekende tocht.'* Door naar onszelf te kijken kunnen we steeds meer zien van onszelf en daaraan gaan werken, het is een diepe concentratie-oefening. Voor mij is het mediteren, het komen in het niet-denken, een oefening die me intens sterkt en die ik iedere dag wil doen en doe.

Voorbij woorden en taal

Etty vindt zelf dat ze in haar woorden en taalgebruik nog tekortschiet en ze roept de hulp in van de schrijver Rilke om haar gedachten en gevoelens onder woorden te brengen. Haar verlangen gaat steeds meer uit naar een schrijfstijl die aan de kant van de woordloosheid staat.

Etty neemt het universum waar als één geïntegreerd geheel. Vanuit ervaring weet ze dat alles op de een of andere wijze samenhangt, dat alles in oorsprong één is en dat er een andere werkelijkheid bestaat, waarvan ze voordien geen weet had...

Etty Hillesum [rechts] met haar vriendin Rose Hamburger [links] in Groningen in 1931; Etty is 19 jaar en er is nog geen oorlog in zicht.

Op 9 augustus schrijft ze hier al over: *'In die eenzaamheid voel ik me juist heel sterk en zeker, dan voel ik me verbonden met iedereen en alles en met God en weet ik dat het leven alleen aankan en niet van mensen afhankelijk ben. Dan voel ik mezelf ingeschakeld in één groot zinrijk geheel en voel ik dat ik nog veel krachten aan anderen kan geven.'* In Westerbork leeft ze het onleefbare en ze zou het onbeschrijfelijke willen beschrijven. In een brief eind november 1942 schrijft ze over haar bezigheden, de plaatsen waar ze rust zoekt om te kunnen schrijven, de aankomst van Joden uit andere kampen. Als Etty nog maar enkele maanden te leven heeft, fantaseert ze over de sprookjes en gedichten die ze zou kunnen schrijven.

Tussenkopje

Ik sluit af met een stukje uit haar brief die ze vanuit Westerbork schrijft:

'Je hebt me zo rijk gemaakt, mijn God, laat me ook met volle handen mogen uitdelen. Mijn leven is geworden tot één grote samenspraak. Wanneer ik sta, in een hoekje van het kamp, mijn voeten geplant op jouw aarde, het gezicht verheven naar jouw hemel, dan lopen me soms de tranen over het gezicht, geboren uit een innerlijke bewogenheid en dankbaarheid, die zich een uitweg zoekt. Ook 's avonds, wanneer ik in mijn bed lig en rust in jou, mijn God, lopen me soms de dankbaarheidstranen over het gezicht en dat is dan mijn gebed.'

Etty's woorden hebben me weer intens geraakt. Als ik dan naar mijn leven kijk, dan is er altijd een moment dat de sluier opgelicht kan worden. Pas als je hart die trilling gaat voelen, zal dezelfde kracht door veel meer stukken van je leven voelbaar zijn en dan is er die alles overstijgende eenheid die ons door alle tijden heen verbindt, met elkaar en met Etty.

Hineni: op U komt het aan

Zanger-songwriter Leonard Cohen over onze menselijke opdracht op Aarde

 Rinus van Warven

In 2016 is één van de grootste dichters in de wereld van de popmuziek overleden. Hij wordt alom geprezen als één van de meest spirituele dichters, zangers en *songwriters* van Canada. Het bijzondere van de man is dat we allemaal – of we nu jong zijn of oud – wel één van zijn liederen kennen. Zijn naam was Leonard Cohen. Eén van zijn bekendste songs was **Suzanne**: *‘En Jezus was een visser, die het water zó vertrouwde, dat hij zo maar over zee liep, omdat hij had leren houden van de golven en de branding, waarin je zo maar kon verdrinken, maar als je bleef geloven, dan kon de zwaarste steen niet zinken.’* Dat liedje is duizenden malen vertolkt. En dan ook één van zijn bekendste songs van de afgelopen jaren: *‘Halleluja, halleluja, it’s a cold en it’s a broken hallelujah.’* Leonard Cohen bezingt in dit lied de prachtige schepping van de Eeuwige. Maar die liefde is vaak geen overwinnaarsmars. De liefde doet soms pijn en de wereld ziet eruit als een gebroken wereld.

Hineni

Vlak voor zijn dood, eind vorig jaar, verscheen een song die hij al geschreven moet hebben in de jaren zestig van de vorige eeuw. Dat lied heet *‘You Want It Darker’* en is afkomstig van zijn laatste cd. Kenners van zijn werk denken dat hij zijn dood heeft voelen aankomen en dat hij de Eeuwige wilde laten weten dat hij er klaar voor was.

In het lied gebruikt hij een joodse uitdrukking, die bestaat uit een paar simpele woordjes, die zo’n geweldige diepgang hebben dat je je er als mens bijna in verslikt.

In het joodse taalgebruik is het slechts één woord: *‘hineni’*. In modern taalgebruik staat het woord *‘hineni’* voor *‘hier ben ik; hier sta ik’*. Deze uitdrukking refereert aan één van de belangrijkste spirituele opdrachten, zoals die geformuleerd wordt in de vrijmetselarij: **Op U komt het aan**. Het *‘Op U komt het aan’* heeft dezelfde connotatie als het joodse *‘Hineni’* of het Sanskriet *‘Tat va asi’*.

Aldus het refrein van het lied:

<i>Hineni, hineni</i>	hier ben ik, hier ben ik
<i>I’m ready, my Lord</i>	ik ben er klaar voor, Heer

Taalveld

Het woord *Hineni* komt maar liefst 178 keer in de Hebreeuwse Bijbel voor. Het verhaal van de profeet Eli, begint zelfs met deze woorden: *‘hier ben ik’*. Het komt voor in de verhalen van Abraham, Mozes, Salomo, Samuel, Kain en Abel. Wie wel eens de telefoon oppakt, hoort soms wel de woorden *‘hier ben ik dan’*. Of iemand staat aan de deur met de woorden: *‘daar ben ik dan’*. Dat zijn woorden met een bijna inhoudsloze duiding in het Hebreeuwse taalveld...

Een mens die het woord *‘Hineni’* in de mond neemt, geeft niet alleen aan dat hij er is, nee: hij stelt zich onvoorwaardelijk beschikbaar, met alles wat hij of zij in zich heeft. Abraham, Mozes, Samuël, Jona, zij veinzen geen aanwezigheid. Zij vluchten niet voor wat hen te wachten staat. Zij zeggen: *‘Hineni, op U komt het aan. Op mij komt het aan, hier sta ik, hier ben ik.’*

Antwoord

De manier waarop Leonard Cohen het begrip *Hineni* invult roept ons op tot verantwoordelijkheid, tot antwoord geven op de vraag wat we op de Dorsvloer van Arauna te doen

hebben. Spiritualiteit zet – als het goed is – aan tot antwoord geven, tot bewust-zijn van de essentie van mens-zijn. In het woord *Hineni* zit de essentie van leiderschap verpakt, net als in het Afrikaanse *Ubuntu*. In de oosterse tradities heeft men geen woorden voor ethiek, godsdienst, leiderschap en/of bestemming. In woorden als *Hineni* of *Ubuntu* ligt de kern van de menselijke opdracht op Aarde vervat.

Appèl

Bij de Frans-Joodse filosoof Emmanuel Levinas gaat het om het horen van het appèl dat de Eeuwige, de Levende op ons doet in verantwoordelijkheid voor onze medemens. Dat wordt ook wel mededogen genoemd. Mededogen is de stem van God horen. De Levende vraagt van ons te horen dat hij woont in de Liefde, in de Vrede, in de Gerechtigheid, in de Compassie. Kortom: in de liefde van mens tot mens, maar ook in het respect voor de medeschepselen en de schepping. Dus in die woorden van Leonard Cohen gaat het niet alleen maar over de opmerking dat hij er klaar voor is om te sterven, maar om het 'Heeft U mij geroepen?' Op welke vraag moet ik antwoord geven... Het is een vraag over beschikbaarheid, Presentie. Zoals de Eeuwige altijd present, beschikbaar, is voor ons in zijn barmhartigheid. En wij mensen geven antwoord door te zeggen: '*Hineni, Hineni. Hier ben ik. Ik zal antwoord geven op jouw vraag, want jij kent mij... en ik ken jou. Ik weet wat jij van mij vraagt aan liefde en barmhartigheid. Op U komt het aan...!*'

Verbolgenheid

Dus Leonard Cohen zou Cohen niet zijn als zijn tekst niet ook een diepere betekenis zou hebben. Als hij alleen maar zou zeggen 'Heer, ik ga dood, hier ben ik', dan was het een beetje zinloos verhaal. Cohen wil ook iets anders duidelijk maken, namelijk dat het alleen maar aan de Heer van het Levende Leven is om mensen tot zich te roepen als het einde daar is. En zijn onderliggende verbolgenheid richt zich in dit lied tegen mensen die menen toestemming te hebben om te moorden en verminken in Gods naam. '*Hineni*' was ook het letterlijke antwoord van Abraham toen God hem riep in Genesis 22. Om hem vervolgens op te dragen zijn zoon Isaac te offeren. Leonard Cohen zong daar in de jaren zestig al eens over, in *The Story of Isaac*:

You who built these altars now [jij die deze altaren hebt gebouwd]
To sacrifice these children [om deze kinderen op te offeren]
You must not do it anymore [dat moet je niet meer doen]

Valse idealen

En precies dat is wat er met de kinderen, met de planten en dieren, met de samenleving gebeurt. We offeren ze op aan valse afgoden, aan foute ideologieën, aan valse idealen. En hoe is het toch mogelijk dat leiders, leraren, priesters, journalisten, dominees en politici, koningen en presidenten, zelfs goeroes niet luisteren naar wat onze kinderen nodig hebben. Dat komt, zegt Leonard Cohen, doordat we op het verkeerde been staan, op het verkeerde paard wedden en naar de valse afgoden blijven luisteren.

'Als zij de kaarten delen, kunnen we beter passen.
Als zij de genezers zijn, blijven we beter gebroken en lam.
Als aan hen de glorie toekomt, moeten wij ons doodschamen.'

We offeren onze kinderen op aan valse idealen. Dat is de hoogst actuele kritiek die hij nog eens onderstreept en nader uitwerkt in '*You Want It Darker*'. Ook dit lied lijkt over religie te gaan, maar gaat bij nader inzien over iets anders: namelijk over dat wat zich als religie voordoet, maar minder is dan religie. Het gaat over de valse afgoden die 'God heb-

ben verstoten': de God en de godsdienst van terroristen, fanaten, dweppers, zeloten.

Speerpunt

Er zit een wezenlijke parallel in de Indiase wijsheidstraditie. De woorden '*Tat va ansi*' hebben dezelfde diepgang. Letterlijk vertaald staat er: '*I am That*'. Waarbij niet gedefinieerd wordt wat *That* dan is. Maar in deze woorden worden onze menselijke vermogens tot liefhebben tot uitdrukking hebben gebracht. Mansukh Patel, de vredestitelier die lange wandelingen maakt om zijn wens tot vrede in de wereld te zetten, vroeg eens aan zijn vader en moeder hoe hij met de problemen om moest gaan die hij op zijn levenspad tegenkwam. Zijn ouders waren vrienden en leerlingen van Mahatma Gandhi, die de dienende geweldloosheid tot speerpunt van zijn '*teachings*' gemaakt heeft.

Tat va ansi

'Mam, wat moet ik doen als ik mensen in mijn leven tegenkom die de liefde niet kennen? Pap, wat moet ik doen als ik in mijn leven in situaties terecht kom waarin er geen vrede en geen gerechtigheid is?' Het antwoord van zijn moeder was ongehoorlijk simpel en helder. Dat antwoord dat zijn ouders hem gaven is de bron van alle religies op aarde. '*Tat va ansi*', zo zeggen ze dat in het Sanskriet. '*Ik ben dat. Hineni. Hier ben ik. Op mij komt het aan. Als er geen liefde in de wereld is, dan ben ik de liefde. Als er geen vrede is, dan ben ik de vrede. Als er geen gerechtigheid is dan ben ik de gerechtigheid. Ik ben dat. Ik ben dat alles. Ik ben dat allemaal. Hier sta ik, hier ben ik. Op mij komt het aan.*'

Vanaf zijn vroege jeugd stimuleerde zijn vader hem om advies van Mahatma Gandhi te volgen: '*Wees [zelf] de verandering die je wilt zien in de wereld.... Op jou komt het aan...*' Daarmee is het nu meer '*Hineni*' dan ooit. ■

Over de auteur

Trendwatcher en cultuurfilosoof Rinus van Warven (1953) werkte vele jaren bij de hindoestaanse omroep OHM, die evenals andere levensbeschouwelijke omroepen door het vorige kabinet werd wegbezuinigd. Van Warven kijkt naar de wereld (de cultuur) en probeert op het spoor te komen wat de belangrijkste items en trends zijn, en gaat daarmee vervolgens aan de slag als (foto-) journalist, programmamaker, presentator, uitgever, spreker en schrijver.

Van Warven is dus ook actief als uitgever en doet boeken het licht zien op het gebied van zingeving, religie, cultuur, spirituele ontwikkeling, geschiedenis en persoonlijke ontwikkeling.

De Mens, God en het Universum

Boekbespreking van de klassieker van dr. I.K. Taimni

 Ronald Engelse

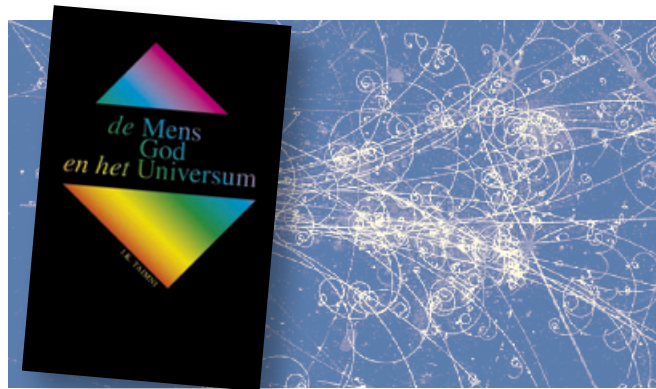
In 2015 heeft UTVN (de Uitgeverij van de Theosofische Vereniging in Nederland) een Nederlandse vertaling van het klassieke meesterwerk *Man, God and the Universe* uit 1969 van de Indiase filosoof en hoogleraar dr. Iqbal Kishen Taimni uitgebracht. Dit artikel is de analytische bespreking van deze 500 pagina's dikke, gebonden uitgave.

Het boek

Dr. I.K. Taimni (1898–1978), geschoold in de Indiase filosofie en hoogleraar in de scheikunde, heeft een twintigtal boeken geschreven. Enkele daarvan zijn in het Nederlands vertaald en worden intensief gebruikt als studiemateriaal. Zijn vertaling met commentaar van *De Yoga-Sutra's van Patañjali* werd en wordt ook in veel yogagroepen bestudeerd. Het boek *De Mens, God en het Universum*¹ bestaat sinds 2015 in het Nederlands.

Wie begint om dit boek van kaft tot kaft te lezen, moet zich realiseren dat het geen boek voor beginners is, en dat het een geweldige reikwijdte heeft – een geslaagde poging om *De Geheime Leer* van Madame Blavatsky op vele, vooral natuurwetenschappelijke, punten te actualiseren. De vele verduidelijkende schema's en lijntekeningen zijn een grote visuele hulp. Naar mijn mening is het voor gevorderde studenten een *must* om dit boek te lezen en te herlezen. Dan kan de vernieuwende, integrerende kracht ervan ten volle doordringen.

Het boek heeft een waardevolle index, waar termen vaak in hun context worden verklaard. Hierdoor is het boek als naslagwerk zeer bruikbaar voor iedereen die studeert in de natuurwetenschap, en wetenschappelijke studies maakt.

De bedoeling van het boek

Achter het universum en achter ons eigen leven gaat een groot mysterie schuil. Totdat dit mysterie is opgelost kan ons leven geen betekenis hebben, en zal de zoekende mens geen vrede kennen. De materialistische religie, filosofie en wetenschap, met haar methode die op het waarnemen en verklaren van de fysieke werelden is gericht, schieten hierin tekort, want de fysieke wereld is slechts de buitenste schil van ons universum. Wie daarnaast de methode van de spirituele benadering gebruikt kan doeltreffende technieken en verklaringen leren kennen, om de volheid van het occulte wereldbeeld te ervaren en het grote mysterie ook op de ijlere gebieden te ontsluiten. De heldere en overstelpende getuigenissen van talloze occultisten, zieners en mystici met hun eerstehands ervaringen vormen de basis van deze spirituele benadering.

De waarde van het boek

Wie dit boek heeft bestudeerd heeft ontdekt dat het aanzet tot de ontwikkeling van een transcendente visie waarin natuurwetenschap, religie en filosofie met elkaar geïntegreerd raken. In dat integrale wereldbeeld is plaats voor werkelijkheid (*sat*), bewustzijn (*chit*) en denkvermogen (*chitta*); ja, ook voor moderne natuurwetenschap. Dr. Taimni was immers hoogleraar in de scheikunde én een geboren leraar in oosterse filosofie.

Het is voor ons westerse denken heel moeilijk voor te stellen dat *materie* in zijn wereldbeeld uiteindelijk een *golfbeweging in de vorm van straling* is, en dat straling een *modificatie van het denkvermogen* is ('*ideatie*'). Atomen en moleculen bestaan voornamelijk uit ruimte en alle 'deeltjes', zoals elektronen en protonen, zijn uiteindelijk 'straling': de ogenschijnlijk fysieke wereld is louter een verschijning in de mentale wereld. Binnen dit wereldbeeld ontwikkelt Taimni in dit boek een niet-materialistisch kosmologisch wereldbeeld, waarin ook begrippen uit de moderne natuurkunde en sterrenkunde een plaats krijgen. Hij maakt daarbij gebruik van de filosofische stelsels en begrippen van de hindoeïsche begeerte (in het bijzonder *Samkya* en *Vedanta*² en theosofische literatuur, in het bijzonder *De Geheime Leer* van H.P. Blavatsky). Hij schrijft hierover: '*Het doel van de filosofie, en tot op zekere hoogte van het occultisme, is om de realiteiten van het bestaan te vertalen naar het menselijk intellect*' (bladzijde 445).

Hiermee maakt hij *De Geheime Leer* op allerlei gebieden up-to-date en verfrist hij haar onder andere door het begrip '*fohat*' in moderne bewoordingen nader uit te leggen (vanaf bladzijde 435).

Enkele gedachten die me getroffen hebben:

1. Fohat

Fohat is de scheppende kracht van de eerste Logos (Brahma, de Schepper). *Fohat* wordt in de Indiase filosofie *agni* (vuur) genoemd. De energie van de tweede Logos (Vishnu, de onderhouder) is *prana*, en de energie van de derde Logos (Mahesha, Shiva, de voleindiger) is *kundalini*.

Fohat (agni) leidt tot de creatie van het ruwe materiaal, *prana* leidt tot de evolutie van voertuigen (fysieke en ijle lichamen) en *kundalini* leidt tot de ontvouwing van bewustzijn.

Over de auteur

Priester Ronald Engelse (1943) komt al sinds zijn vroege jeugd in de Vrij-Katholieke Kerk.

Hij werkte als biologieleraar, afdelingscoördinator en counsellor in het voortgezet onderwijs, volgde een yogaopleiding in India en was jarenlang yogadocent. Hij verdiepte zich in theosofie, yogageschriften en de vedanta en geeft vanaf zijn studietijd veel lezingen. Sinds 1997 is hij in

Rotterdam actief in de VKK, vanaf 2003 als eerstaanwezend priester. Sinds 2011 is ook zijn vrouw Ietske priester in de VKK.

2. Trilling als grondslag

Trilling als de niet-materiële grondslag voor de gehele manifestatie. Dr. Taimni beschouwt *nada* (Sanskriet voor *geluid, trilling*) als een supergeïntegreerde trilling in *akasha* (Sanskriet voor *ruimte*), die in de kern mentaal van aard is. In de drie hoofdstukken over tijd en ruimte gaat hij uit van de gedachte dat *nada* de supergeïntegreerde trilling is die in zichzelf alle geïntegreerde trillingen van de fysieke en ijelere soorten bevat. Elk gemanifesteerd systeem, zoals onze 'schepping', ontstaat uit een 'Ei van Brahma', dat zich aldus openbaart door *nada* waaruit vervolgens alle fysieke en bovenfysieke vormen ontstaan. Inderdaad: *De Mens, God en het Universum* is een boek om te lezen, te bestuderen en te herlezen.

Naschrift

Dr. Taimni haalt een passage aan uit het boek *Het mysterieuze universum* (1930) van de sterrenkundige sir James Jeans: 'Samengevat tendeert de moderne natuurkunde naar een

oplossing van het algehele materiële universum in golven en niets dan golven. Deze golven zijn tweërlei van aard, gebottelde golven, die we materie noemen en ongebotte golven die we straling of licht noemen....

Deze concepten reduceren het gehele universum tot een wereld van straling.'

Ronald Engelse geeft aan dat latere ontwikkelingen in de natuurkunde deze gedachten bevestigen. ■

Noten

- 1 I.K. Taimni: *Man, God and the Universe*. The Theosophical Publishing House, Adyar, 1969.
- 2 *Samhkya* vertegenwoordigt het voorlaatste stadium van de evolutie van filosofische concepten en *Vedanta* probeert de Ultieme Waarheid van het bestaan te representeren, waarin zelfs de twee basale elementen van het bestaan, Geest en Materie, gezien worden als twee aspecten van de Ultieme Werkelijkheid (zie bladzijde 252).

Eco Spirit, een oefening

✍ Gert Jan van der Steen

Tijdens het Eeuwfeest van onze kerk, verleden jaar, werd een meditatieve wandeling gehouden op het terrein van het *Internationaal Theosofisch Centrum*. Daarin opgenomen was een oefening waarin een afstemming op en een verbinding met de energie op het terrein van het ITC werd gemaakt. Deelnemers vroegen achteraf om een beschrijving; vandaar dit artikel.

Het woord 'oefening' is hier niet helemaal op zijn plaats. Enerzijds is dit inderdaad een oefening in afstemming en verbinding die door het oefenen steeds beter gaat. Anderzijds is het een dienst aan de wereld.

Er zijn veel oefeningen voor afstemming en verbinding, vanuit allerlei tradities. Tijdens de *Opleiding voor de Geestelijkheid* oefenen wij ook een aantal daarvan, het liefst oefeningen die de religieuze ervaring ondersteunen. De oefening die wij nu bespreken is misschien ten dele afkomstig vanuit andere tradities; ik weet dat niet meer. Zij is bij mij in de loop der tijd gegroeid en is al jaren geleden uitgekristalliseerd tot de vorm die ik nu zal beschrijven. Wanneer ik alleen in de natuur ben dan vindt een bijna onweerstaanbare drang plaats om haar uit te voeren. Misschien gaat dat bij jou ook gebeuren. De oefening past in de traditie van de VKK waarin priester Geoffrey Hodson over zijn contacten met engelen en deva's publiceerde, onder andere in zijn boeken *'Kingdom of the Gods'* en *'Samenwerking tussen engelen en mensen'*. De oefening past, denk ik, ook in de huidige belangstelling voor *Ecospiritualiteit* (wat ik afkort tot *'Eco Spirit'*) en tegenwoordig ook aangeduid wordt als *'Deep Ecology'*. Tenslotte zou je de oefening ook kunnen zien als de Heilige Mis in het klein.

Het doel van de oefening is het verheffen van medemensen, dieren, planten en elementen en het overbrengen van belevendige energie. Daarmee wordt het geestelijk peil van de omgeving verhoogd. Daarnaast is er een persoonlijk afstemmen op ons hoogste religieuze ideaalbeeld, een verbinden met het leven in al haar uitingsvormen en het ervaren van mee te werken in het Goddelijk Plan. *Last but not least* verbetert hierdoor het eigen welbevinden.

De oefening kan het beste buiten gedaan worden, in de natuur. Maar binnen gaat ook goed, zeker na enige oefening.

Het is een oefening die naar eigen beleving kan worden aangepast. De oefening bestaat uit een serie bewegingen van de armen en de handpalmen. Daarbij worden intenties in het bewustzijn gebracht en gehouden.

De serie wordt zevenmaal uitgevoerd, respectievelijk voor mensen, dieren, planten en de vier elementen: aarde, water, lucht en vuur.

Je staat rechtop; als dat lastig is dan kun je ook zitten. Het enige dat beweegt zijn de armen en de handpalmen. De armen bewegen zijwaarts. Bij het begin gaan de armen zijwaarts helemaal omhoog, verticaal, met de handpalmen omhoog.

Dan zevenmaal, met bijhorende intenties:

- armen zijwaarts naar beneden tot horizontaal, met handpalmen naar beneden;
- daarna handpalmen naar voren; in die positie blijven tijdens uitvoeren intentie;
- armen zijwaarts omhoog, handpalmen omhoog, naar verticaal;
- handpalmen omhoog; in die positie blijven tijdens uitvoeren intentie.

De laatste maal helemaal omlaag, handpalmen omlaag.

Bij elke beweging en positie hoort een *intentie* (daar gaat het vooral om). Die intenties staan in de tabel onderaan de volgende bladzijde, gecombineerd met de bewegingen.

Intenties en visualisaties

Hierna volgt een aantal opmerkingen welke van belang kunnen zijn bij de uitvoering van de oefening:

- het visualiseren van bekende **mensen** dient om effectief contact te maken met de mensenwereld in het algemeen; het dient onpersoonlijk te gebeuren; zij zijn representanten van de mensheid; laat je niet afleiden door associaties

of herinneringen. Het opdragen gebeurt voor de gehele mensheid;

- bij **dieren**: visualiseer enkele dieren die je regelmatig tegenkomt, bijv. huisdieren, paarden, vogels. Voel tussentijds ook de sympathie die de dieren voor ons hebben; die kunnen wij namens hen ook opdragen aan God. Ook hier wordt de gehele dierenwereld opgedragen;
- bij **planten**: visualiseer enkele plantensoorten die je regelmatig ziet, neem ook een bloem en een boom op. Denk tussentijds ook aan de gift van de plantenwereld aan ons: hoe de planten de lucht zuiveren en ons hun schoonheid geven; draag dat tussentijds ook op als Lof en Dank;
- bij de **aarde**: laat je gevoel overgaan in Moeder Aarde, haar dragend en scheppend vermogen; voel eventueel de pijn die wij haar aandoen; voel jezelf als een kanaal tussen God en de Aarde;
- bij het **water**: het water is overal, is van iedereen en is in elk schepsel; het is essentieel voor het leven; je kunt het beleven als rivier, meer, zee, regen, het water binnen je lichaam; zegen het water, draag het op;
- bij de **lucht**: de lucht is overal en van iedereen; zij is ook essentieel voor het leven; voel de dampkring; voel ook de ruimte die door de lucht gevuld wordt; adem op; zegen de lucht, draag haar op;
- bij het **vuur**: voel de warmte van je innerlijk vuur; voel het stromen langs je wervelkolom; draag het vuur op aan Gods Geest;
- zowel bij mensen, dieren als planten kun je, als je naar de volgende representant daarvan gaat, je afstemming op peil houden door tussentijds *Lof en Dank* te zeggen aan God. Mettertijd zul je sneller van de ene representant naar de ander kunnen gaan;
- neem in het begin (of bij vermoeidheid) van mensen, dieren en planten maar enkele representanten. Bij meer ervaring kun je meer systematisch gaan werken. Bijvoorbeeld bij de mensen kun je, na enkele huisgenoten gevisualiseerd te hebben, een cirkel maken in je omgeving. Bijvoorbeeld de buurt waar je woont: visualiseer in een kring om je heen, rechtsom gaand, mensen die je kent; dat kunnen ook gebouwen zijn waar veel mensen komen. De kring kan later groter getrokken worden, zo ver als je vermogen toelaat. Tussendoor kan steeds weer

Lof en Dank gezegd worden;

- eventueel kun je beginnen en eindigen met het groeten van de vier windrichtingen, rechtsom ronddraaiend;
- bij de **aarde** kun je de handpalmen beter niet naar voren houden, maar naar beneden;
- bij tussentijdse vermoeidheid kun je de armen even laten zakken en daarna weer terugbrengen.

Uitwerking

Je zult bemerken dat de 'oefening' een werking heeft. Je contact met de omgeving is toegenomen. Je kunt meer balans en harmonie ervaren.

Je hebt met je bewustzijn verbindingen gemaakt, verticaal en horizontaal. Er is energie gaan stromen, naar binnen en naar buiten. Je bent zelf een bemiddelaar geworden, een representant van een groter aantal bemiddelaars waarvan je meer en meer deel gaat uitmaken. De wereld van engelen en deva's is hiervoor dankbaar. Eigenlijk neem je je geëigende plaats in.

Als je goed kijkt dan volgt deze oefening de H. Mis. In het Gloria zingen wij God lof en dank toe. In de tweede helft van de H. Mis wordt de offerande gezegend. Daarna wordt zij opgedragen.

In de oefening vormen de mensen, dieren, planten en elementen de offerande. Omdat wij ons verbinden met God zal er daarna een zekere transformatie van de offerande plaats vinden. Dat gebeurt buiten ons om. Maar de omgeving ervaart het en zal er dankbaar voor zijn. ■

armen	handpalmen	intentie
vanaf beneden zijwaarts omhoog tot boven	omhoog	bewustzijn verheffen tot God
serie 1		
boven gestrekt houden	omhoog	lof en dank zeggen aan God, bijv. <i>'Lof zij aan U, eer en prijs'</i>
boven gestrekt houden	omhoog	afstemmen op de mensenwereld
zijwaarts naar beneden	omlaag	<i>'Wilt U Uw zegen brengen naar Uw mensen'</i>
horizontaal houden	naar voren	visualiseer een mens die als eerste bij je opkomt. Laat de zegen naar die mens vloeien. Doe evenzo voor een aantal andere mensen en herhaal steeds: <i>'Wilt U Uw zegen brengen naar...'</i>
naar boven	omhoog	bewustzijn verheffen tot God en de mensen opdragen
serie 2		
boven gestrekt houden	omhoog	lof en dank zeggen aan God
boven gestrekt houden	omhoog	afstemmen op de dierenwereld
naar beneden	omlaag	<i>'Wilt U Uw zegen brengen naar Uw dieren'</i>
horizontaal houden	naar voren	visualiseer een dier dat als eerste bij je opkomt. Laat de zegen naar dat dier vloeien. Doe evenzo voor een aantal andere dieren en herhaal steeds: <i>'Wilt U Uw zegen brengen naar Uw dieren'</i>
naar boven	omhoog	draag de dieren op aan God
serie 3		
boven gestrekt houden	omhoog	lof en dank zeggen aan God

Zo ga je verder t/m serie 7; de laatste keer armen helemaal omlaag brengen; zo ga je verder voor de planten en de vier elementen.

Een spirituele visie op dementie

‘De ziel wordt niet ziek, maar toont zich in haar werkelijke gedaante’

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Communicatiedeskundige, voorlichter, woordvoerder en schrijver Hans Siepel maakte van dichtbij het twee jaar durende dementieproces van zijn moeder mee. Alle ‘aangetaste hersencellen’ ten spijt ontvouwdde zich haar diepere zielslagen voor zijn ogen. Diep geraakt schreef hij er twee boeken over.

Stemmen van de ziel

In dit ontroerende en aangrijpende boek schrijft Hans Siepel over de dementie van zijn moeder, die thuis niet meer te handhaven was, die fysiek nog goed was, en werd opgenomen in een verpleegtehuis. Na drie weken was ze een wrak. Het is een verbijsterend boek dat weer eens aantoonde hoe dementerenden in de handen van de reguliere gezondheidszorg worden tot slechts een medische definitie. Een standaardmodel van medisch-wetenschappelijk onderzoek.

Het levensverhaal van zijn moeder en haar strijd werd teruggebracht tot het dichtslibben van hersenvaten. Haar geest en ziel als medescheppers van haar leven en haar dementie werden monddood gemaakt. Van elke relevantie en betekenis ontdaan en in de professionele wetenschappelijke prullenbak gemikt.

‘Het verhaal van moeder,’ schrijft Siepel, ‘werd in de handen van de geneeskunde teruggebracht tot een standaard ‘object’, waar definities, boekenwijsheid en de arrogantie van het eigen seculiere gelijk de behandeltherapie voorschreven. Veel konden de professionals niet bieden. Het enige wat de medisch handen aanreikten waren pillen. Veel pillen. Heel erg veel pillen, die hun uitwerking niet misten en ook nog eens gepaard gingen met een scala van fysieke bijwerkingen.’ Het is schrijnend te lezen hoe hij zijn moeder, die fysiek nog in goede conditie verkeerde aantrof: ‘Ik liep naar binnen en daar zat ze. Moederziel alleen. Met een leren riem hadden ze haar vastgebonden aan de stoel. Haar armen hingen lusteloos langs haar lichaam. Ze had haar ogen dicht en haar kin rustte krachteloos op haar borstbeen. Naast haar rechteroog doorlopend zat een enorme bloeduitstorting. De uitbundige kleuren staken schril af bij mijn emoties van dat moment. Haar mond hing half open en ik zag dat ze haar gebit niet in had. Ik stond aan de grond genageld. Was dit mijn moeder? Was dit de fysiek gezonde vrouw die nog maar drie weken geleden in het Sonsbeekpark zelf haar thee dronk en appelgebak at?’

Ik heb dat meer gehoord en gelezen, hoe mensen die fysiek in prima conditie verkeren, in verpleeghuizen veel pillen krijgen en binnen korte tijd een schaduw zijn van degene die ze waren.

De ziel ontkend

Dezer dagen lees ik ook het boek *Dodelijke psychiatrie en stelstelmatige ontkenning*¹ van Peter Gøtzsche. Hij beschrijft daarin hoe psychiaters massaal psychofarmaca voorschrijven die vaak meer bijwerkingen en sterfte tot gevolg hebben dan dat ze bijdragen aan een beter leven van de patiënt.

Met steun van de farmaceutische industrie wordt in de geestelijke gezondheidszorg de mythe verspreid dat vrijwel alle psychiatrische ziekten met medicijnen te behandelen zouden zijn. De waarheid is dat de meeste psychofarmaca patiënten meer kwaad dan goed doen en dat het overmatig gebruik ervan leidt tot een alarmerend aantal sterfgevallen. Het boek van Hans Siepel toont het gelijk van Gøtzsche aan: volgens Gøtzsche overlijden in Europa en de VS jaarlijks circa 500.000 patiënten door het gebruik van psychofarmaca.

En dan te bedenken dat mensen met een NDE in ziekenhuizen nogal eens gesommeerd werden op te houden met te vertellen over hun NDE, of anders een spuitje zouden krijgen om rustig te worden en wie weet of zij al dan niet een pilletje kregen toegediend.

In een interview in *Imagine* zegt Siepel: *‘Zo op het eerste gezicht lijkt het verhaal van mijn moeder een vreselijke herbeleving. Je kunt het ook zien als een reinigingsproces van de ziel. Dat is soms nodig. In onze moderne tijd, gestoeld op de Verlichting, wordt de ziel ontkend. Ze bestaat niet, ook niet in de westerse geneeskunde. Dat is wat mij betreft een erg reductionistisch mensbeeld. In oude beschavingen en religies is nog sprake van een ziel. De geest gaat vooraf aan de materie. Het is eigenlijk nogal uitzonderlijk dat wij denken dat het andersom is.’* *Stemmen van de Ziel* gaat over de diepere lagen van de geest die in de nevelen van de dementie aan de oppervlakte komen. De geest van een dementerende houdt niet op te bestaan als hersencellen worden aangetast.

Dementie als de stem van de ziel

Wat is dementie? Medici twijfelen niet aan het antwoord op die vraag: het is een ziekte van de hersenen. Hersencellen worden aangetast waardoor het denkproces van de mens wordt vernietigd. Het boek dat het dementieproces van Siepels moeder schetst, laat zien dat aan dementie ook een heel andere betekenis gegeven kan worden. *Dementie als de stem van de ziel*.

Het is waar dat de ziekte de hersencellen aantast en dat dementerenden zich terugtrekken uit ‘onze werkelijkheid’. Maar naar welke werkelijkheid gaat de geest dan? Het verhaal van zijn dementerende moeder laat die andere betekenis van dementie zien. De geest van een dementerende houdt niet op te bestaan wanneer hersencellen worden aangetast. Integendeel, de diepere lagen komen in de nevelen van de dementie aan de oppervlakte. *De ziel spreekt*. Hans Siepel vertelt over die *andere* werkelijkheid die met de bril van de ziel zichtbaar werd. Als je in die werkelijkheid durft te treden, krijgt dementie zo veel meer betekenis dan slechts het dichtslibben van hersenvaten. Zijn

boek beschrijft de strijd van zijn dementerende moeder en het waarom van dat gevecht, maakt dát duidelijk. Hij heeft de moed en de kracht gehad om zijn moeder te begeleiden om het grootste geheim van haar leven te vertellen, dwars door de nevelen van haar dementie. Een geheim, dat haar leven en dat van hun gezin decennialang heeft bepaald. Door haar signalen serieus te nemen, volgde hij een ongebruikelijke en vaak heel moeilijke weg, met onduidelijke uitkomst. Beiden vonden op die weg een nieuwe en andere werkelijkheid. Daar mocht zijn moeder eindelijk haar verhaal vertellen. Het boek is een bijzonder document, dat een heel nieuwe kijk geeft op dementie.

Een andere kijk op dementie

In het *Woord vooraf* geeft Siepel aan dat dementie veel meer is dan de medische ‘verklaring’: *aantasting van hersencellen, waardoor het denkproces wordt vernietigd*. De geest en de ziel van dementerende mensen kunnen aan de oppervlakte komen en een andere werkelijkheid tonen. Siepel beschrijft het twee jaar durende dementieproces van zijn moeder, tussen de eerste aankondiging van dementie en haar sterven en afscheid.

Haar man kan aanvankelijk niet meegaan in haar nieuwe werkelijkheid: de stemmen van haar ziel. Hun zoons en schoondochters begeleiden hun (schoon)moeder in een proces waaruit langzaam maar zeker een traumatische jeugdervaring naar voren komt. Ook de zusters van de moeder spelen een rol in deze ontrafeling. In het boek komen ook aanklachten tegen de gangbare medische en verpleegkundige behandeling van dementerenden naar voren. In het *Nawoord* benadrukt de auteur het belang van een andere kijk op dementie.

De *Proloog* en *Epiloog* zijn oude mystieke verzen die zijn ontleend aan de Nag Hammadi-geschriften (waarvan ook het Thomas-evangelie deel uitmaakt).

Stemmen van de ziel is een aangrijpend en ontroerend verslag van een ‘ontdekkingsreis’ naar een jeugdtrauma van een dementerende vrouw, voor iedereen, en zeker voor *Reflectie*-lezers die over een nieuwe kijk op de menselijke ziel willen lezen.

Bewustzijn, dementie en spiritualiteit: een andere werkelijkheid

Na publicatie van *Stemmen van de ziel* (in 2007) schreef Hans Siepel het boek *Bewustzijn, dementie en spiritualiteit* (2010), waarin hij verder ingaat op de andere werkelijkheid die zich al bij zijn moeder ontvouwde.

In de vele reacties op het eerste boek werd het hem duidelijk dat er een grote behoefte is om met een andere dan de materialistische westerse wetenschapsbril op naar mensen met dementie te kijken.

Bewustzijn, dementie en spiritualiteit gaat vooral over het bewustzijn, maar pretendeert geen wetenschappelijke verhandeling te zijn. Siepel beschrijft hoe in de menselijke geschiedenis filosofen en andere wijzen over het menselijk

bewustzijn nagedacht en geschreven hebben. Wat hij met dit boek beoogt, is iedereen die mensen met dementie begeleidt en die tegen de grenzen van de materialistische bewustzijnsdominantie aanloopt, bemoedigen en vanuit de wijsheidsgeschiedenis laten zien dat de materialistische verklaring van het menselijk bewustzijn tekortschiet. De materialistische medisch-wetenschappelijke visie op dementie gaat ervan uit dat dementie vooral een geestelijk aftakelingsproces is, waarbij er uiteindelijk niets van de mens overblijft. In dit boek wil Siepel aantonen dat de mens met dementie stapje voor stapje toegang krijgt tot andere (hogere) dimensies van het bewustzijn... Het bewustzijn *verruimt* zich. In het dementieproces van zijn moeder werden de behoeften en bedoelingen van dat hoger bewustzijn, dat hij het *zielsbewustzijn* noemt, blootgelegd.

Dementie wordt meestal gezien als een ziekte van de hersenen. Als een voortschrijdend proces van vernietiging van hersencellen en bewustzijn. Volgens de Hans Siepel kunnen er door dementie juist mogelijkheden ontstaan om toegang te krijgen tot andere hogere dimensies van het bewustzijn. Hij noemt dit het *zielsbewustzijn*: ‘*De ziel wordt niet ziek, maar toont zich in haar werkelijke gedaante.*’

Via de materialistische visie op bewustzijn, religie, mythologie, sprookjes en de moderne spiritualiteit en inzichten van de kwantumfysica probeert de auteur het wezen van het bewustzijn te vinden. Hans Siepel houdt daarbij een pleidooi om op basis van een niet-materialistische, spirituele visie op het bewustzijn te komen tot een fundamenteel andere kijk op dementie. Dat vereist ook een andere begeleiding en benadering van mensen met dementie.

De verabsolutering van het eigen gelijik

Wetenschappers die deze zienswijze in overweging nemen worden gemarginaliseerd. Er ontstaat nu gelukkig een steeds krachtiger beweging, gerelateerd aan de kwantumfysica, die voor deze aanname een wetenschappelijke onderbouwing probeert te vinden. De samenleving gaat een andere weg inslaan. De gevestigde orde steigert. Dat uit zich onder meer in de verwerping van de homeopathie. Wat deze klassieke medici denken klopt wel, maar het is niet de hele waarheid. Het is jammer dat deze wetenschap bijna een **geloof** is geworden, een verabsolutering van het eigen gelijik. Maar het gaat hier om oude instituties. We hebben mensen nodig die de oude opvattingen durven loslaten en op een andere manier naar de wetenschap, het leven en de menselijke geest durven kijken. Daar is de samenleving hard aan toe. ■

Extra informatie

Uitgebreide informatie is te vinden via het *Forum Dementie en Bewustzijn*: www.dementieenbewustzijn.nl. Het **Forum Dementie en Bewustzijn** bestaat uit ervaringsdeskundigen met een gevarieerde achtergrond, voornamelijk uit de zorg. Zij hebben elkaar gevonden vanuit de sterk gevoelde behoefte en overtuiging dat er een ruimere kijk mogelijk is op het bewustzijn van mensen met dementie. De gangbare visie op dementie doet in de ogen van de forumleden onvoldoende recht aan de mensen die dit overkomt.

Noten

- 1 Peter C. Gøtzsche: *Dodelijke psychiatrie en stelstelmatige ontkenning*; uitgeverij Lemniscaat, 2016.

De vijf inwijdingen in het christendom 1

[herpublicatie van een theosofisch artikel uit 1979]

✍ Johan Pameijer

Wies Kuiper vertelt: 'Bij het opruimen van allerlei papierwerk stak er een wat rafelig stuk uit een stapel. Het was iets groter dan het normale A4-formaat en het was van een vrij grof, wat gelig papier. Bij nader inzien bleek het een oud nummer van De Zoeker (van november 1979) uitgegeven door de Theosofische Vereniging, afdeling Almelo, en volledig volgeschreven door Johan Pameijer. Johan was voorzitter van de Loge Almelo, maar ook priester in de VKK.

Het tijdschrift bracht me weer helemaal terug in die tijd. Het blad bestond uit een paar gestencilde vellen, aan de zijkant bij elkaar gehouden met twee nietjes. Een aantal letters waren een beetje volgelopen, en bij andere moest je ernaar gissen. Waarschijnlijk had ik het bewaard omdat er best goede stukken in stonden. Het geheel besloeg drie onderwerpen: 1 historie of mythe; 2 de betekenis van Jezus de Christus; 3 de vijf inwijdingen in het christendom. Mogelijk heeft hij dit later ook wel in één van zijn vele boeken verwerkt, maar ik vond het interessant genoeg om het over te tikken voor Reflectie.'

Historie of mythe

Het moderne historisch onderzoek cijfert Jezus weg uit de geschiedenis en voert daar krachtige bewijzen voor aan. Deze bewijzen zijn niet te ontkennen, want ze worden grotendeels aan de evangeliën zelf ontleend: Christus is een mythe. Daar valt eigenlijk niets tegenin te brengen. Maar de polemisten zien één ding over het hoofd: het doet er namelijk helemaal niet toe of Jezus al dan niet historisch heeft bestaan. Dat is de fout die iedereen maakt, voor wie de stoffelijke wereld als enige werkelijkheid is. Jezus de Christus heeft bestaan als een levende werkelijkheid en deze constatering is niet aan tijd of plaats gebonden.

Zijn existentie heeft 2000 jaar lang krachtig op de menselijke psyche ingewerkt. Hij was de krachtigste inspiratiebron voor kunstenaars en hij bood vele miljoenen mensen steun en perspectief. Ook al kan het wetenschappelijk onderzoek nimmer tot een bewijs van zijn bestaan komen, zijn aanwezigheid is niet weg te redeneren. Zonder Christus zou onze cultuur er niet zijn geweest en zou de mens zichzelf wellicht al duizend jaar geleden hebben uitgeroeid.

Kan een mythe dat tot stand brengen? De opvatting dat de mythe een volksverdict is, is onjuist. Annie Besant definieerde een mythe al als een 'verslag van degenen, die de schaduwen in de fysieke stof werpen'. De Winkler Prins spreekt van een 'overweldigend verhaal over gebeurtenissen in de godenwereld'.

Moderne schrijvers van standaardwerken over mythen geven soortgelijke definities. Alexander Elliot spreekt van 'ware verhalen' uit de prehistorie betreffende schepping en oergebeurtenissen in het bestaan van de mensheid. Veronica Ions onderscheidt mythen van legenden en volkssprookjes 'omdat zij een grond van werkelijkheid bezitten'. Mythen hebben volgens haar een sociale, psychologische of bovenzinnelijke werkelijkheid.

Wanneer Christus een mythe genoemd wordt, duidt dat op zijn werkzaamheid in een hogere werkelijkheid. Om die in het bewustzijn van de gewone mens te brengen was een

transformatie van deze werkzaamheid nodig. De transformatiepersoonlijkheid is Jezus. Het kan niet ontkent worden dat Jezus de Christus een krachtige invloed heeft uit-

ge oefend en nog uitoefent op het sociale leven, de psychologische structuur en de bovenzinnelijke werkelijkheid. Dat zijn drie trappen waarin zijn wezen functioneert. Het verwijt dat de evangelisten aan Jezus dingen hebben toegedicht, die al in de mysteriën hadden plaatsgevonden, snijdt geen hout omdat juist in Christus de mysteriewijsheid openbaar werd gemaakt. Drie van de evangelisten hebben zich alle moeite gegeven om het Christus-gebeuren te verstoffelijken, vermoedelijk om het daardoor bij het volk te brengen. Alleen de schrijver van het Johannes-evangelie verwoordde het gebeurde geestelijk. Daardoor is dat het meest bekritiseerde evangelie geworden.

De vraag of er al dan niet een mens Jezus op Aarde heeft geleefd is weinig relevant. Hij heeft geleefd en in Christus leeft hij voort; dat is de hoofdzaak. De levensgeschiedenis van Jezus, zoals beschreven door Marcus, Mattheus en Lucas is daar een afschaduw van. Hoeveel daarvan met

Over de auteur

Johan Pameijer (1930–2013) was in zijn werkzaam leven kunstredacteur van dagblad *Tubantia*. In 1982 werd hij priester bij de VKK; later werd hij eerstaanwezende priester van de kerkgemeente Raalte. Daarnaast schreef hij, sinds hij in 1990 met de VUT ging, vele boeken op het gebied van levensbeschouwing, esoterie en religie.

De leer van de VKK mocht je van hem eigenlijk niet eens een leer noemen.

De geloofsstroming is in zijn visie gebaseerd op de *gnosis*: ieder mens draagt een goddelijke vonk in zich die tot wasdom dient te komen. De VKK gaat, zo zegt hij, ervan uit dat het christendom, de islam, het boeddhisme, het jodendom en het hindoeïsme allemaal uitingen zijn van dezelfde gnostische oerreligie.

de historische feiten overeenstemt is alleen interessant voor materialisten, niet voor degenen die ervan overtuigd zijn, dat de stoffelijke wereld slechts een fragmentarische schaduw is van een hogere werkelijkheid.

De betekenis van Jezus de Christus

Volgens een hardnekkig misverstand is theosofie *anti-christelijk*. De oorzaak daarvan is misschien te vinden in de polemieken die mevrouw Blavatsky voerde met de kerken. Zij ging dan altijd tekeer tegen de menselijke organisatie, nooit tegen de Goddelijke grondslag.

De plaats van het christendom in het theosofisch denken is pas goed duidelijk geworden toen Annie Besant haar studie '*Esoterisch Christendom*' publiceerde. Daaruit bleek dat theosofie het wezen, de kern, van het christelijk geloof probeerde op te sporen. Haar Christus-visie was eigenlijk veel diepzinniger dan de simpele Jezus-verheerlijking in de toenmalige kerken. De hele historiciteit van de evangeliën was minder belangrijk dan de mystieke achtergrond waaruit ze zijn voortgekomen. De verstrekkende psychologische gevolgen van de Christus-manifestatie op Aarde zijn veel ingrijpender dan de vraag of Jezus inderdaad 33 jaar als stoffelijke mens geleefd heeft. Het hele gebeuren is nog altijd gehuld in sluiers van mysterie. Maar het is ons vergund om een glimp van de waarheid op te vangen. Nu de adventstijd weer is aangebroken en het kerstfeest naderbij komt, is het een actuele vraag na te gaan wat het Christus-mysterie ons nu eigenlijk te zeggen heeft.

Er zal dan blijken dat de theosofie een weg is om de ware aard van het christendom een beetje te leren begrijpen.

In het Nieuwe Testament komt een groot aantal uitdrukkingen voor die aantonen dat Christus universeel is. Titels als *Zoon der Mensen*, *Licht der Wereld*, *Koning der Koningen* en *Heer der Heren* spreken voor zichzelf. Mevrouw Blavatsky spreekt in de *Glosserie* van 'Chrestos' of 'Christus' als het beginsel in de mens dat zich ontplooit tot het geestelijk Ego, het Hoger Zelf of Atman, en als Christus, die esoterisch gesproken het 'Woord', de mystieke stem van de Tweede Logos is!

Het begrip 'Christus' staat zó ver boven ons begripsvermogen, dat wij blij mogen zijn dat Jezus er is, in wie de Christus mens onder de mensen is geworden. Hij brengt ons het begrip 'Christus' naderbij. Wat de lucht die we inademen is voor de fysieke mens, en *prana* als drager van levenskracht voor de psychische mens, dat is Christus voor de geestelijke mens. Zijn bewuste, levende, niet aan tijd en ruimte gebonden Wezen doordringt onze geest op dezelfde wijze als de lucht en de *prana* onze andere wezensdelen doordringen. Daar oefent Hij een machtige werking uit, die niet of nauwelijks door de fysieke mens wordt ondergaan, tenzij deze zich innerlijk verheft door toewijding, oefening en meditatie, door dienst aan de mensen, door geestelijke waarden te stellen boven materiële waarden. De gewone mens sluit zichzelf door onwetendheid en onvolmaaktheid grotendeels af voor bewust contact met de levende Christus. Gelukkig staat voor ieder de mogelijkheid open om contact te krijgen met de mens Jezus, in wie de Christus zich geopenbaard heeft toen hij om en nabij de dertig was.

Want Jezus was niet van meet af aan Christus. Hij verkreeg deze titel pas toen hij voldaan had aan zijn opdracht en zich innerlijk zo gelouterd had, dat hij in staat was de Christus in zijn hele wezen te laten vloeien. Daardoor werd hij de fysieke Christus, drukte hij de Christus uit in zijn woorden en daden, denken en gevoelens. Toen kon hij terecht zeggen '*ik en de Vader zijn Eén*' en '*vóór Abraham was ben ik*'. Uit de verhalen in de evangeliën blijkt dat Jezus als een ge-

woon mensenkind werd geboren uit een moeder die maagd was en niet op de normale wijze bevrucht was. Aan de verhalen zijn lange geslachtsregisters toegevoegd. Allemaal aanwijzingen voor het geloof, dat de geboorte in de geestelijke wereld eeuwenlang zorgvuldig is voorbereid. Er werd voor gezorgd dat het voorgeslacht geleidelijk aan voldoende werd gezuiverd om een volmaakte reine ziel doorgang te verlenen. De fysieke ouders van Jezus waren telgen uit een gezuiverd geslacht. De maagdelijke staat van de moeder doelt waarschijnlijk op haar volmaakte zuiverheid, die haar als Maria tot het stoffelijk voertuig maakte van het Eeuwige Vrouwelijke in de natuur.

Geoffrey Hodson ziet in haar het symbool van het onsterfelijke Zelf. Haar partner, Jozef, beschouwde hij als de persoonlijkheid van het *intellect*, de derde persoon van de Drie-eenheid, in theosofische termen *manas* genoemd. Onbewust van hun goddelijke missie stelden zij zich open voor de Goddelijke beïnvloeding. Door zijn ongeweten relatie met de derde persoon van de Drie-eenheid, liet Jozef zich gewillig leiden door de *Levendmaker*, de Heilige Geest of *manas*. In die zin was Jezus de Zoon van God en de Heilige Geest, door wiens bemiddeling Hij later de Christus werd, met recht tegelijkertijd de Zoon van God en de Zoon der Mensen.

[...] En de discipelen kwamen [...] en zeiden tot Hem:

'Waarom spreekt gij tot hen in gelijkenissen?'

Hij antwoordde hen en zeide:

'Omdat het u gegeven is de geheimenissen van het Koninkrijk der Hemelen te kennen.' [Matth. 13:10-11]

Symbolen

Het pasgeboren kind wordt dan ook omringd door symbolen: de stal is het hart, de kribbe de fysieke stof, de os en de ezel de emoties. De Wijzen uit het Oosten met hun geschenken vertegenwoordigen de geopenbaarde aanzichten van de Drie-eenheid, derhalve de wil, liefde en intellect, die hun geschenken komen brengen. De ster vertegenwoordigt de kosmos, Maria is als het ware het apart gezette deel van de Wereldmoeder..

Deze symbolen begeleidden zijn komst. Je zou kunnen zeggen 'beschermden' zijn komst en gaven zijn geboorte

die diepe Goddelijke achtergrond, die al 2000 jaar naklinkt in het grote feest van Kerstmis. Ondanks dat de geboorte omgeven was met bovennatuurlijke symbolen wordt er de nadruk op gelegd dat Jezus gewoon mens was. Weliswaar was hij zuiver naar lichaam, ziel en geest, maar daarvan was hij zich de eerste dertig jaar van zijn Aardse leven niet bewust. Hij moest eerst bewijzen, dat hij volmaakt was. Dat blijkt uit de latere 'verzoeken in de woestijn', kort na zijn doop in de Jordaan. Eigenlijk betekent zijn zuiverheid, dat hij zonder karma werd geboren. Karmisch gesproken was er geen enkele noodzaak voor zijn incarnatie. De noodzaak ontleende de ziel van Jezus aan een roeping, een oproep of een opdracht. Hij offerde zijn Grote Rust in de hemelwereld op om het Karma van de Mensheid op zich te nemen. Hij werd geboren met de karmische belasting van alle mensen, die in de wrede en gewelddadige wereld geleefd hadden, nog leefden en zouden leven. Dit is een daad van Liefde en Wijsheid, die geïdentificeerd wordt met de Tweede Persoon van de Drie-eenheid, later vermenselijkt als de Zoon.

Zijn korte Aardse leven en zijn wrede dood hebben volgens de evangelisten ten doel gehad de mensen te verlossen en te redden. Op de betekenis daarvan wordt verderop ingegaan. Voor dit ogenblik is het voldoende op te merken dat de missie van Jezus de Christus volledig is geslaagd, ondanks geweld en bedrog die nog altijd onder de mensen heersen. Zijn taak was om de liefde in het menselijk bewustzijn te versterken tegenover de groei van het verstand. Als de Christus niet als mens geboren zou zijn, was de mensheid waarschijnlijk volkomen verward en reddeloos verloren geweest. Zijn komst was onze redding: door Hem zullen wij overleven. Deze verwachting wordt versterkt door het beeld van zijn leven. Het menselijke aan zijn komst, dat hij inderdaad als een fysiek menselijk wezen opgroeide, zich waarschijnlijk niet of nauwelijks bewust van zijn bijzonderheid. Met zijn ouders was hij onderworpen aan dezelfde beperkingen die voor iedereen golden. Hij was geen uitzondering. Hij heeft net als iedereen moeten leren lopen, eten en drinken, spelen en praten. Wel schijnt hij een stil en ernstig kind te zijn geweest... Misschien wat wij later een *wonderkind* zouden noemen.

Op zijn twaalfde jaar liet hij iedereen in de tempel van Jeruzalem verbaasd staan door de wijsheid van zijn woorden. Zelfs zijn ouders hadden dit niet voor mogelijk gehouden. Toen al beseftte hij iets van zijn opdracht. Daarbij verwijst het getal van zijn leeftijd (12) al naar de volmaaktheid. Dan verdwijnt hij van het zichtbare toneel. Geen regel tekst is overgeleverd over wat hij in de volgende achttien jaar heeft gedaan. Het ligt voor de hand om aan te nemen dat hij gestudeerd heeft, gewerkt heeft aan zijn volledige innerlijke ontwaken. Waar dat gebeurde weten wij niet. Dat deze periode in de evangeliën ontbreekt zal niet zonder bedoeling zijn. In die tijd was men de intelligente knaap, die in de Tempel had gediscussieerd met de schriftgeleerden, al vergeten. Men hechtte geen belang aan zijn bestaan.

Verzoeken

Hij was een anonieme vreemdeling, zoals er zovelen waren. Men herkende in hem niet de toekomstige *Messias*. Jezus breidde zich in het verborgene voor op zijn taak. Hij treedt pas weer de geschiedenis als de Doper bezig is mensen onder te dompelen in het heilige Jordaanwater. De Doop van de nu om en nabij dertig jaar zijnde Jezus luidde zijn openbare optreden in. Dit was het tijdstip van de waarheid: nu moest worden uitgemaakt of zijn jarenlange krachtsinspanningen voldoende waren geweest om

hem te maken tot het voertuig van God op Aarde. Bij de Doop streek de Heilige Geest op hem neer. De drager van Wijsheid, Kennis en Kracht.

Ik stel mij voor dat zijn Bewustzijn tot dat moment altijd nog beperkingen gekend heeft. Maar toen de Heilige Geest bezit van hem nam, 'in hem voer', werd zijn bewustzijn verlicht op soortgelijke wijze als vijfhonderd jaar eerder de Boeddha had beleefd in het zoveel oostelijker gelegen India. Nu waren er geen geheimen meer: hij doorgrondde alles en beseftte op hetzelfde moment dat hij het karma van het hele mensenras op zich genomen had. Hij moest zich laten doden om een deel van dit collectieve karma ongedaan te maken, zijn kracht te ontnemen. Pas dan zou de mensheid gered zijn van de innerlijke verharding die haar ten ondergang voerde. Standvastig zou hij zich moeten overgeven, blijmoedig en zonder klagen, moedig en zonder wrok. Zou hij ook maar enige wrok koesteren jegens zijn toekomstige rechters en beulen, dan zou hijzelf als Jezus de Mens drager worden van persoonlijk karma en daarmee zou zijn Goddelijke Missie mislukt zijn. Daarom moest hij nog enkele moeilijke proeven doorstaan.

In de evangeliën zijn deze doorgedrongen als de verzoeken in de woestijn. Natuurlijk bivakkeerde Jezus geen veertig dagen in de woestijn, blootgesteld aan verleidelijke praatjes van de duivel. De woestijn was de wereld van de mensen met hun haat, hun wrok, hun angst, hun begeerte, hun zelfzucht. En in die wereld van de mensen moeten zich zeer verleidelijke situaties hebben voorgedaan, waarvoor een minder standvastige geest dan de zijne door de knieën zou zijn gegaan. Jezus doorstond de proeven van de dagelijkse praktijk van het leven. Hij had getoond dat de Wil van de Vader, de Liefde van de Zoon en de Wijsheid van de Heilige Geest in volmaakte harmonie zodanig functioneerden, dat alle resten van beperkte denkaard, lagere hartstochten en bekrompen eigenbelang daarin waren opgegaan. De mens Jezus was nu definitief getransformeerd in de Christus, de gezondene, de geroepene, die met recht kon zeggen 'ik ben de Alfa en de Omega'. Hij was God op Aarde. In die hoedanigheid predikte Hij universele Waarheid, oefende hij beheersing uit over de stof en toonde hij een bovenmenselijke moed.

Hij stond nu boven de mensen in wier midden hij verkeerde. Dat wil zeggen: hij voelde zich niet boven hen verheven, maar hij predikte een wijsheid die niet van de mensen is.

Als wij proberen hem in die periode als mens te zien en als mens te beoordelen, dan blijkt dat alle mensen voor hem gelijk zijn, of het nu zijn beulen zijn of zijn discipelen. Hij had zijn kring van getrouwen, zijn vertrouwelingen. Zij stonden hem na, maar niet nader dan een ander; *ieder-een* stond hem na! Tegenover alles en iedereen nam hij een strikte objectiviteit in acht. Hij was volkomen eerlijk en rechtvaardig. Zijn uitspraken en daden stonden los van persoonlijke verlangens. Wat hij gaf waren waarheden, geen meningen. Een waarachtige spreekbuis van God was deze onbevange prediker, wiens woorden een onontkoombare overtuigingskracht bezaten.

Ongehechtheid

Met dezelfde gelijkmoedigheid aanvaardde Hij zijn lijden. Met een onpersoonlijke ongehechtheid, alsof het hem persoonlijk niet aanging. Wat ze hem aandeden, deden ze zichzelf aan.

Met zijn Goddelijke aard moet hij in staat zijn geweest aan zijn lot te ontsnappen of minstens zijn lijden te verzachten. Maar hij wist dat daarmee zijn missie mislukt zou zijn. De verzoeken hadden immers bewezen dat hij weerstand kon bieden aan elke zwakte, hoe gering ook. Hij liet met zich doen, wat de mensen meenden dat ze moesten doen. Hij onderging pijn en vernedering en hij wilde deze ondergaan, ook al had hij de pijn gemakkelijk kunnen overwinnen. Hij wilde deze zelf helemaal lijden, tot het volbracht zou zijn. Hij wilde de beker tot op de bodem ledigen en tenslotte bad hij vol deernis en medelijden voor zijn kwelgeesten: *'Vader, vergeef het hen, want ze weten niet wat ze doen.'*

In latere eeuwen (tot op heden toe!) was er een grote menigte die geloofde wat in het Nieuwe Testament is overgeleverd. Zij namen aan dat het allemaal ongeveer zo is gegaan als de evangelisten en Paulus geschreven hebben. Een eenvoudige rondtrekkend profeet, die zich ontpopte als de Wereldleraar. Voor heel veel mensen is hij geworden tot een belofte: Hij is de hoop op redding. Hij is het levensdoel en de vervulling. Hij is eigenlijk Alles. Hij is voor mij de mens, die veel verder ging dan Boeddha. Boeddha **wees** de weg, Christus **ging** de weg. Boeddha onderwees de Vier Edele Waarheden, uitmondend in het Achtvoudig Pad, dat het praktisch bewandelen van de weg naar het ophouden van het lijden behelsde. Maar Christus onderging zelf het lijden om daardoor de mensen te verlichten.

Verlossing

Christus was de verlosser, belichaamd in Jezus. *'Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?'* riep Paulus in zijn Romeinenbrief. *'Wanneer dan de Zoon u vrijgemaakt heeft, zult gij werkelijk vrij zijn,'* zegt Johannes (Joh. 8-36). Dezelfde evangelist zegt elders (Joh. 1:8): *'Het bloed van Jezus, zijn Zoon, reinigt ons van alle zonden.'* Het lichaam is een bron van verkeerdheden. Wanneer wij daarvan verlost worden, worden we van het lichaam verlost en leven eeuwig in Christus.

Wat schuilt er achter deze woorden? Jezus werd geboren in het Joodse volk, dat zich uitverkoren volk noemde op grond van een oeroude traditie, die teruggaat tot in de Atlantische tijden, dat wil zeggen: de tijden van vóór de zondvloed. Volgens een esoterische traditie vormden de Semieten (Joden) het hoogtepunt van beschaving in de toenmalig cultuur. De mensheid van de Atlantische tijd leefden vanuit de gevoelens. Zij kon nog niet denken. Pas in de Semieten werd de kiem gelegd om te leren denken. De Semieten van Atlantis waren volgens de overleving de eerste mensen die boven hun krachtige en rijk geschaalde gevoelsleven het vermogen tot eenvoudige denken

begonnen te ontwikkelen. Met de correctie van het denken remden zij de ongebreidelde ontwikkeling van het gevoelsleven af. Hetgeen niet verhinderde dat bij de Atlantische massa de gevoelens verstarde tot hartstochten, die de Atlantische beschaving ten einde voerden.

Pas in het volgende grote tijdperk, dat na de zondvloed tot ontwikkeling komt en dat het begin markeert van de ons bekende geschiedenis, moeten de mensen leren leven vanuit het denkvermogen. Het denken zou hen voeren tot verstand en beredenerende kennis. Maar zonder correctie zou het hen tevens doen doorhollen naar een situatie, waarin er zo'n verschil tussen gevoel en verstand zou ontstaan, dat de massa der mensen tot gevoelsarme intellecten zou zijn uitgroeid. Die correctie nu, zou opnieuw vanuit de Joodse Semieten gegeven worden. In de Grieken waren verstand en gevoel redelijk in evenwicht. Bij de Romeinen begon de scheefgroei al te leiden tot verstarring, die we in het religieuze taalgebruik '*zonde*' zijn gaan noemen. Een onbelemmerde verdere ontwikkeling van het denken zou zeker de ondergang van het menselijk ras hebben ingeluid. De mens zou dan geworden zijn tot een verstandelijke robot, niet meer in staat tot het geven van warmte en liefde, maar alleen maar tot het handelen vanuit het kille verstand.

De redding van deze tot ondergang voerende ontwikkeling kwam vanuit de hoogste Hemelen, waar de Tweede Persoon van de Drie-eenheid koos voor een incarnatie onder de mensen. Christus, het onvergankelijke Liefdeswezen, verscheen op Aarde in de persoon van Jezus en werkte daar drie jaar heel intensief aan de redding van de mensen.

Geloof

Het is interessant om de werkwijze van de Christus na te gaan. In zijn verzamelde uitspraken als de *Zaligsprekingen* en de *Bergrede* doet de Christus een beroep op de hogere begrips- en de hogere gevoelsaard. In zijn mens-zijn als Jezus vraagt hij om *geloof*. Geloof nu is het sleutelwoord in de ontwikkeling, die de harmonie tussen geloof en verstand zal herstellen. Door het geloof wordt het gevoelsleven van de mens versterkt. Geloof is een gemoedsaandoening, een emotie. Het heeft zijn basis in het gevoelsleven. Wat men gelooft is met het verstand niet te begrijpen. Nu kan de mens kiezen: hij kan geloven of hij kan verstandelijk begrijpen eisen. In het eerste geval werkt hij aan de integratie van zijn gevoels- en verstandsaard. In het laatste geval werkt hij aan een scheiding.

Christus deed voortdurend een beroep op het geloof, op de gevoelsaard, want wat hij zei en deed ging alle verstand te boven. Na zijn verdwijnen van het toneel der historie bleef hij voortbestaan als mythe. Daaraan kon alleen realiteit worden gegeven door het geloof. Tweeduizend jaar lang heeft hij nu al ingewerkt op de menselijke gevoelsaard. Op het geheel van de evolutietijdperken zijn tweeduizend jaar minder dan een seconde.

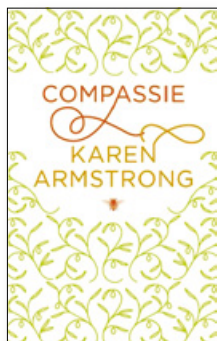
In die tijd is de gevoelsaard zodanig versterkt dat het denkvermogen veel prijs heeft moeten geven. Er is uitzicht op de integratie van beide wezensniveaus. Uit deze integratie moet een nieuw menselijk vermogen ontstaan: de intuïtie, die nu al in mindere of meerdere mate tot ontwikkeling komt. Door Christus' ingrijpen op Aarde is de kern van de intuïtie in de mens gelegd. Daarin is zijn verdere ontplooiing gegarandeerd. Voor de huidige mensheid bestaat er dus nog altijd hoop op redding, voortvloeiende uit geloof in en vertrouwen op Christus. ■

Einde van deel 1 van dit artikel. Het artikel wordt vervolgd in het komende zomernummer van Reflectie.

BOEK bespreking

Alle boekbesprekingen zijn geschreven door Aat-Lambert de Kwant, tenzij anders vermeld

Compassie

Auteur: Karen Armstrong
Uitgever: De Bezige Bij, 2017

Karen Armstrong gaat ervan uit dat ieder mens behept is met een vermogen tot compassie, maar ze is van mening dat dit niet genoeg is: iedereen zou dat vermogen moeten koesteren en ontwikkelen. In haar diepzinnige boek, dat een vierde druk beleefde, biedt zij een persoonlijk twaalfstappenplan, een empathische visie die meer op inlevingsvermogen dan op logica is gebaseerd, waarmee we het begrip compassie verder kunnen uitdiepen en in praktijk kunnen brengen. Het leert hoe we een *medemenselijker* leven kunnen leiden. Ze belicht daarbij thema's als eigenliefde, bedachtzaamheid, lijden, gedeelde vreugde, de grenzen van onze kennis van de ander en mededogen. Ze benadrukt dat compassie niet verward moet worden met medelijden, waar vaak iets neerbuigends in doorklinkt. Compassie, mededogen, is veel meer het vermogen om je te verplaatsen in een ander, om het gezichtspunt van de ander in te nemen. In feite is dat al in de gulden regel verwoord, die in alle belangrijke spirituele tradities een plek heeft.

Compassie is in feite een zelfhulpboek dat tal van anekdotes uit de verschillende religies bevat. Het boek is vooral gebaseerd op het boeddhisme, met meditatie-oefeningen waarbij wel enige inspanning vereist is voor het welzijn voor de medemens, vooral de armen onder ons. Aan het slot van haar boek zegt ze: *'Als we slechts een fractie van de verlichting bereiken en de wereld door onze aanwezigheid ook maar een klein beetje beter maken, zal ons leven de moeite waard zijn geweest. We weten wat ons te doen staat. Het boek eindigt hier, maar ons werk begint nog maar net.'*

In naam van God Religie en geweld

Auteur: Karen Armstrong
Uitgever: De Bezige Bij, 2014

In 2014 verscheen eveneens bij De Bezige Bij haar boek *In naam van God, religie en geweld*. Een hoogst actueel boek dat ik nog even wil vermelden. Wie dit boek van deze gerenommeerde religiewetenschapper gelezen heeft, is wellicht voorgoed genezen van enig optimisme ten aanzien van de menselijke soort. Het boek is een lange aaneenschakeling van geweld, al dan niet religieus gelegitimeerd, dat een bloedspoor trekt door de geschiedenis, vanaf het prilste begin in de agrarische samenlevingen tot in de moderne tijd aan toe. En dan blijft het meest recente religieuze geweld van Islamitische Staat nog onvermeld.

Om moedeloos van te worden, al wijst ze erop dat het gewoon niet waar is dat 'religie' altijd agressief is en soms juist het geweld afremde, zoals in India het ideaal van *ahimsa* (geweldloosheid). Zij wil juist laten zien, dat naast het geweld ook altijd tegenbewegingen zijn ontstaan, die het beste in de mens naar boven willen halen. Karen Armstrong maakt er in haar boek veel werk van om die zachte kant van de religie steeds weer naar voren te halen. Dat religie vaak als katalysator ook de andere kant op werkt en aanwezig geweld en agressie in een maatschappij vergroot, laat de geschiedenis in overvloedige mate zien.

Het verontrustende is dat in religie kennelijk een tweeslachtigheid schuilt, die de ene keer leidt tot verzoenende vreedzaamheid en in een andere context zomaar kan omslaan naar de meest onverzoenlijke gewelddadigheid. Waarom dat zo is? Omdat het altijd mensen zijn, die religie vormgeven. In een reis van de prehistorie tot het heden maakt

Armstrong duidelijk dat er naast de kruisvaarder, die in de middeleeuwen dood en verderf zaaide, en naast de hedendaagse *jihadist* ook altijd een Jezus of een Boeddha is geweest, pleitend voor een rechtvaardige en vredige samenleving. Daarmee corrigeert ze het wijdverbreide beeld dat religies schuldig zijn aan het grote bloedvergieten in de geschiedenis. Aan de hand van gedegen onderzoek en in de vorm van een bevlogen betoog maakt zij zich sterk voor religieuze ideeën en bewegingen die oorlog en agressie afwijzen en zich inzetten voor gelijkheid, vrede en verzoening.

De grote ommekeer

Over de opkomst van het andere denken, de nieuwe liefde en het onuitsprekelijke geluk

Auteur: Karel Wellinghoff
Uitgever: Aspekt, 2016

Temidden van het geweld, dat ons middels de media bereikt, kunnen we ons afvragen wat we kunnen doen om het tij te keren. *'Jullie moeten het zelf doen'* was de titel van het vorige boek van Karel Wellinghoff. Maar om het zelf te kunnen doen, dus het antwoord te vinden op bovengestelde vraag, is volgens hem een *Grote Ommekeer* in ons denken en in het bijzonder in de gevoelsbeleving van het hart nodig.

Er komen veel thema's langs in zijn nieuwe boek, die hij benadert vanuit een spirituele visie. Ze gaan over een ander soort denken en ervaren, over een grote ommekeer die ons te wachten zou staan. Zo is er de vraag naar de bron van onze ervaringen los van wetenschap en religie. En er zijn nogal wat leraren, schrijvers en therapeuten, maar ook wetenschappers die vanuit een ander perspectief naar zichzelf en de wereld kijken. Aan de hand

van uitspraken van onder andere Ken Wilber, Krishnamurti en Eckhart Tolle wordt ingegaan op zaken als schoonheid en liefde, maar ook op de negatieve emoties waarvan we het slachtoffer zijn.

Tussendoor geven tante Bertien en haar zoon Baba Shree Pino Ji hun nuchtere antwoorden op de vragen van Wellinghoff, die zinnige woorden wijdt aan verlichting.

'Als er iets is waarover niets gezegd kan worden, dan is het verlichting. Dat er toch boekdelen over zijn volgeschreven zegt misschien iets over de dichotomie van onze geest, die enerzijds inziet dat je moet zwijgen over wat boven haarzelf uitgaat en anderszins het ongrijpbare wil grijpen en daarover wenst te spreken. In onze zoektocht naar verlichting – die we allemaal ondernemen, bewust of onbewust, hebben we te maken met deze tweeslachtigheid. Verlichting als de ultieme bestaanswerkelijkheid kan niet gevonden worden in de wereld waarin we haar zoeken. Zij ligt daarbuiten en kan niet bereikt worden met onze intellectuele vermogens. Om haar te vinden is dus iets anders nodig.'

Het is boeiend te lezen wat hij daar verder over zegt.

De grote ommekeer is een belangrijk en helder geschreven boek voor de tijd waarin we leven en biedt een boeiend beeld over een aantal spirituele bewegingen in ons land. Ik las het met plezier. Zie ook Wellinghoff's Facebook-pagina.

De gegevenheid der dingen

Over wat het betekent om mens te zijn in onze tijd

Auteur: Marilynne Robinson
Uitgever: Arbeiderspers, 2016

De geest van onze tijd lijkt er één te zijn van vreugdeloze urgentie. In plaats van het verkennen van onze glorieuze geest, houdend we ons bezig met technologieën die ons materieel welzijn bezorgen. Marilynne Robinson wil laten zien dat onze toekomst desondanks gelukkig nog genoeg hoop en vertrouwen geeft, alle cultuurpessimisme ten spijt.

In *De gegevenheid der dingen* weet ze onze huidige maatschappij scherp te

doorzien, te doorgronden en te duiden. Ze vraagt ons eerbied te hebben voor wie en wat we zijn: wezens van belang en waarde, ondanks 'onze dwalingen en vergissingen'.

De gegevenheid der dingen, met het beroemde interview dat Barack Obama met zijn lievelingsschrijfster hield, is een boek over wat het betekent mens te zijn in onze tijd. In het interview gaat Obama in op wat hij noemt: *de angstfase waar de wereld doorheen gaat*. Hij zegt: *'Je ziet het ook elders; dit is niet uniek voor de Verenigde Staten. Je ziet het aan de opkomst van de extreemrechtse partijen in Europa. Volgens mij is dit een tijd van grote veranderingen, en die veranderingen voltrekken zich snel.'* En: *'Als je naar vaste grond aan het zoeken bent, is één van de eenvoudigste dingen die er zijn iemand anders de schuld geven.'*

Welkomveld: herinneringen en inzicht

Verslag van een spirituele ontdekkingsreis

Auteur: Geert-Jan Balvert
Uitgever: Uitgeverij Welkomveld, 2014

Ik kreeg dit boek overhandigd toen ik Geert-Jan ontmoette op de laatste Netwerk NDE-ontmoetingsdag. Het verscheen weliswaar in 2014, maar ik wil graag melding maken van dit bijzondere boek. De recente uitgave van zijn boek is een fascinerende autobiografie die een aantal verstrengelde thema's beeldend en in detail behandelt. Balvert schrijft vooral kleurrijk, met een rijke taalkeuze en zó dat het verhaal steeds uitnodigt om verder te lezen.

Het kernthema is eenvoudigweg de ontwikkeling die Balvert meemaakt op zijn weg van jonge schoolverlater tot spiritueel coach, met alles ertussen: zijn omzwervingen in de wereld, zowel fysiek als emotioneel en geestelijk. Geert-Jan Balvert verhaalt over wonderbaarlijke dingen die hij meegemaakt heeft. Hij komt op mij over als een wijs man die op jonge leeftijd al zulke essentiële levenservaringen beleeft, levensvragen voorbij laat komen en oplost.

Balvert, die zelf jarenlang intensief verbonden was met de Bhagwan- c.q. Osho-

beweging, waarover hij ook uitgebreid en niet kritiekloos vertelt, zet je aan het denken en confronteert je met opmerkelijke thema's, variërend van westerse denkpatronen, ego's, intuïtie tot euthanasie en reïncarnatie. Dit laatste thema loopt, samen met zijn ervaringen met Bhagwan, als een rode draad door het boek.

Balvert geeft al filosoferend zijn eigen visie op een aantal spirituele thema's door middel van boeiende (reis)verhalen.

Welkomveld is een helder en onderhoudend autobiografisch verslag. Niet zo maar een aantal vertellingen, maar verhalen met inhoud en met in hoofdstuk negentien een rake omschrijving over wat we doorgans onder 'verlichting' verstaan.

'Die bestaat niet,' zegt hij. *'De space van verlichting bestaat wel. Dat is de achter het denken liggende ruimte waarin wordt ervaren dat alles met elkaar verbonden is. Het is het veld van bewustzijn dat ik het Welkomveld noem. De beleving van het Welkomveld is prachtig en zonder negatieve consequenties, zo lang die bescheiden blijft en geen schaduw werpt over de andere domeinen en niveaus van ons bestaan.'*

'Verlichting bestaat niet.' Verlichting is slechts de identificatie met één van de vele deelpersoonlijkheden in onszelf.

Puur lichter leven

Loslaten wat zwaarte geeft

Auteur: Jolijn Hendriks
Uitgever: Ankh-Hermes, 2016

Puur lichter leven van Jolijn Hendriks is na haar succesvolle debuut uit 2014 *'Puur hooggevoelig'* het tweede echt praktische, niet-zweverige handboek voor hooggevoelige mensen. Haar boek behandelt zwaarte: hooggevoelige mensen trekken bewust en onbewust vaak veel zwaarte aan. Dit belemmert hen om vrij en voluit vanuit hun essentie te leven. Jolijn Hendriks laat de lezer door bewustwording van wat zwaarte kan geven kiezen voor het loslaten van ballast, om zo vanuit meer zelfvertrouwen het leven dat past bij hun hooggevoeligheid vorm te geven.

Jolijn Hendriks geeft psychosociale hulp aan volwassenen en kinderen. Zij is gespecialiseerd in hooggevoeligheid en traumaverwerking. Jolijn Hendriks heeft haar eigen opleidingsinstituut: *Open Fields Opleidingen*. Daarnaast is zij als docent verbonden aan *Sonnevelt Opleidingen*, waar zij haar eigen kindercoach-opleiding heeft.

In aanvulling op haar boek heeft Jolijn Hendriks als bijzonder extraatje een mantra en vier ontspanningsoefeningen ingesproken, die via de Ankh-Hermes-website beluisterd kunnen worden.

Liefdesroep

Richtingwijzer naar levensvervulling

Auteur: Hannah Cuppen

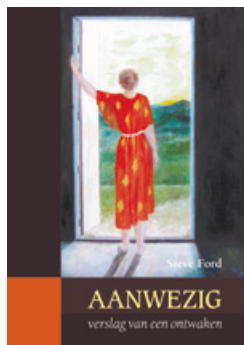
Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

Liefdesroep is het (logische) vervolg op de bestseller *Liefdesbang* van Hannah Cuppen uit 2014.

In haar eerste boek *Liefdesbang* besprak Hannah Cuppen bindingsangst en verlatingangst en wat je hieraan kunt doen.

In dit tweede boek, *Liefdesroep*, pakt zij wederom een thema aan waar velen mee worstelen. Iedereen zoekt in zijn of haar leven naar invulling, vervulling en passie. Met of zonder een romantische relatie gaat het erom dat we vaak vergeten – of niet durven – om ons hart te volgen. Op haar eigen, aansprekende wijze roept Hannah Cuppen op, ze begeleidt, ze daagt uit en maar ze geeft ook praktische adviezen en voorbeelden om dit universele thema 'luisteren naar de roep van je hart' toegankelijk te maken voor als je (toch) voor jezelf en je passies durft te kiezen.

In haar boek vertelt Hannah hoe zij geraakt wordt door haar ontmoeting met Helena van Engelen. Die volgde de roep van haar hart en zette haar droom in de wereld door een thuis te bieden aan de verlaten kinderen van Peru. Door het zien van dit voorbeeld werd Hannah zich bewust van de achterliggende principes die werkzaam zijn als mensen de sprong van angst naar liefde maken en gehoor geven aan de roep van hun hart.

Aanwezig

Verslag van een ontwaken

Auteur: Steve Ford

Uitgever: Juwelenschip, 2016

Op een avond dat hij alleen thuis was viel iedere identificatie met het persoonlijke zelf totaal weg. Het ongebruikelijke is dat er bij Steve geen zoektocht volgens een traditioneel spiritueel pad aan vooraf was gegaan. Hij had geen leraar of goeroe, geen voorbeeld of context om duidelijk te maken wat er met hem was gebeurd. In de jaren die daarop volgden werd dit stukje bij beetje duidelijk voor hem, maar ook groeide het besef dat het realiseren van je ware natuur geen eindpunt is, maar een begin. Hij kwam steeds meer tot de ontdekking dat leven in de wereld vanuit 'Dat' een nader onderzoek in het wezen van bewustzijn vereist, en dat het een proces is waar nooit een einde aan komt.

Dit boek is het eerlijke en openhartig verslag van Steve's jonge jaren, zijn tien jaar durende alcoholisme (duistere dagen die hem nog meer de afgescheidenheid induwden), zijn realisatie, zijn onderzoek en integratie in bewustzijn, en ook enkele van de dialogen die plaatsvonden tussen hem en mensen die in de loop der jaren zijn gezelschap zochten, van zijn ontwaken en van het proces dat daarop volgde.

Aanwezig is een heel diepzinnig maar niet altijd eenvoudig boek met een vrij hoog Advaita Vedanta-gehalte. Daar is op zich niets mis mee, maar het lezen vereist wel de nodige concentratie. Neem deze zin: 'Gezien vanuit het standpunt van realisatie is er een pure aandacht die zich overal in kan bewegen. Dus wat uit elkaar valt is het niet-bewegen vanuit weten en het spreken namens je contractie. Terwijl de contractie uit elkaar valt is er een scherpe focus die probeert daar vandaan te gaan. Dat is prima, al die dingen zijn prima, maar in plaats daarvan kun je ook gewoon oké zijn met wat is en dat stelt je in staat om het gewaarszijn te zijn dat aan al die dingen voorafgaat. Het is de kennendheid, het is vormloze aandacht. Niets kan daar iets aan toevoegen of vanaf nemen. Helemaal niets.'

Zo bezien bevat **Aanwezig** niet alleen een persoonlijk verslag maar ook de visie van

Ford en die is de moeite waard er kennis van te nemen. In zijn introductie zegt Ford: 'Zelfs op de drukste en rumoerigste plaatsen is er nog steeds dat stille kennen.' Mooi verwoord.

Mijn heldere afgrond

Overpeinzingen van een moderne gelovige

Auteur: Christian Wiman

Uitgever: Brandaan, 2016

"Dit boek met 'uiterste seconden' is een verzameling bijna-levenervaringen." [Willem Jan Otten in Trouw]

'Als ik denk aan mijn jaren zonder geloof, dan word ik allereerst getroffen door hoe weinig dit gemis mijn bewuste leven in de war stuurde. Ik leefde niet met God, en ook niet met zijn afwezigheid,' zegt Christian Wiman in zijn recente boek **Mijn heldere afgrond**.

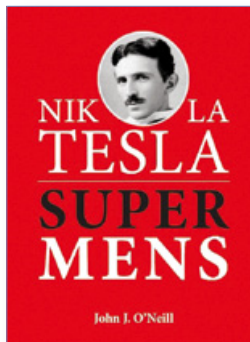
Het boek in de vertaling van Willem Jan Otten – vrolijk, treurig en prachtig geschreven – is niet alleen van belang voor gelovigen, maar voor iedereen die bezig is met een 'brandende' zoektocht. xxman vraagt de lezer hoe we dit 'brandende verlangen' moeten beantwoorden. Wat betekent het voor ons leven – en onze dood – als we de 'aanhoudende, hardnekkige geest', die sommigen van ons God noemen, erkennen? Christian Wiman is een vooraanstaand Amerikaans dichter, was lange tijd hoofdredacteur van het toonaangevende tijdschrift *Poetry* en doceert letterkunde en religie in Yale. In zijn boek *My Bright Abyss* vraagt hij zich af wat geloof voor hem betekent. Daarbij spelen zijn dichterschap en kennis van de literatuur een belangrijke rol, maar ook een sluipende vorm van kanker die hem al jaren in zijn greep houdt.

Zijn ziekte brachten allerlei oude zekerheden aan het wankelen. Nieuwe inzichten werden geboren. Zoals: 'God is niet de uitkomst van leven en denken, het leven is de uitkomst van God.' En: 'Christus spreekt in verhalen omdat het bestaan niet een puzzel is om op te lossen, maar een vertelling die we erven.' Geregeld lag Wiman op het randje van de dood. Een bijna-doodervaring, met lichttunnels, heeft hij echter nooit

gehad. Wel iets anders: als hij terugkeert uit de narcose, morfineverdooving, de totale uitputting na een chemokuur, wordt hij steeds weer overvallen door een 'bijna afgrondelijk levensbesef'. 'God manifesteert zich onophoudelijk als leven,' zegt hij. Het boek is een ontroerende meditatie over hoe een levensvatbaar, heden-daags geloof er uitziet. Geloof dat niet alleen rekening houdt met het moderne gedachtengoed en de wetenschap maar ook met de religieuze traditie

Mijn heldere afgrond is een helder, aangrijpend geschreven boek, al zijn de zinnen soms aan de lange kant, zodat het lezen wel de nodige concentratie vereist.

Mijn heldere afgrond: een boek dat na lezing blijft natrillen en je niet loslaat.

Nikola Tesla: Supermens

Auteur: John I. O'Neill

Uitgever: Frontier, 2016

We kunnen Tesla gerust de grondlegger van onze moderne tijd noemen. Hij was een visionair die zijn tijd mijlenver vooruit was; een briljant genie die feitelijk verantwoordelijk is voor het grootste deel van onze huidige technologie. In zijn nagelaten patenten en notities geeft hij blijk van een ongekend en ongeëvenaard groot inzicht in de werkingen van het universum. Toch heb ik wat moeite met de boektitel *Supermens*, die naar mijn mening mensen ervan kan weerhouden het boek te lezen, ook al was hij een geniaal man, maar dit doet niets af aan het belang van dit boek.

Over Tesla is niet veel bekend en er is in wetenschappelijke boekwinkels betrekkelijk weinig over hem te vinden. Niet zo verwonderlijk als je bedenkt dat van hem o.a. beweerd wordt dat hij paranormaal begaafd zou zijn. Zo maakte hij bij het fabriceren van zijn apparaten nauwelijks gebruik van bouwtekeningen en schema's. Hij had alles in zijn hoofd zitten, tot op het kleinste detail.

Nikola Tesla, geboren en opgegroeid in Kroatië/Servië, bracht het grootste deel

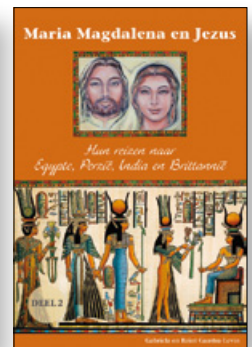
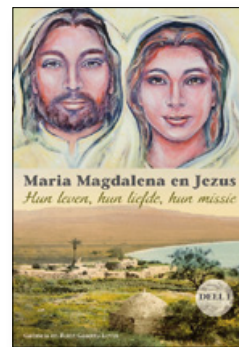
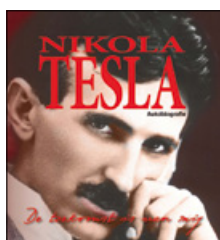
van zijn leven door in Amerika. Hij was mechanisch ingenieur en uitvinder en stond bekend om zijn spectaculaire experimenten met elektriciteit. Zijn baanbrekende uitvinding, het wisselstroomsysteem, is tegenwoordig nog steeds volop in gebruik. Zijn patenten en theoretische werk liggen aan de basis van radio, televisie en zelfs draadloze communicatie.

Genialiteit en gekte gaan in veel gevallen samen. Tesla leidde een nogal excentriek te noemen leven, en zag bijvoorbeeld af van seksuele relaties, om zijn verstand scherp te houden en zich helemaal op zijn werk te kunnen concentreren. Eigenlijk bewoonde hij een geheel andere wereld dan de mensen om hem heen. Hoewel hij een levendige en charmante gesprekspartner kon zijn, hield hij niet van gesprekken over koetjes en kalmpjes; dat vond hij zonde van zijn tijd. Naar eigen zeggen sliep hij gemiddeld twee uur per etmaal. Hij had een bijna neurotisch te noemen behoefte aan netheid en hygiëne.

Tesla was meer dan zo maar een excentrieke, geniale uitvinder, zoals blijkt uit dit citaat: *'Lang geleden al zag de mens dat alle waarneembare materie afkomstig is uit één oersubstantie, of uit een ijelheid voorbij onze conceptie, die alle ruimte vult, de akasha of lichtgevende ether, die wordt beïnvloed door het leven-gevende prana, of creatieve kracht, die in eindeloze cycli onophoudelijk alle dingen en verschijnselen tot leven roept.'*

Zoals het zo vaak gaat met dit soort grote geesten, hebben veel ondernemers uit zijn tijd fortune verdiend aan zijn uitvindingen, terwijl hij zelf het grootste deel van zijn leven in relatieve armoede heeft doorgebracht en uiteindelijk volkomen berooid is gestorven.

Eveneens bij Frontier verscheen in 2011 de biografie van Tesla: **De toekomst is van mij**, waarover ik mijn waardering uitsprak, zoals ook over dit boeiende en informatieve boek. Een boek over een man die ook leefde en werkte om vrede in de wereld te brengen. Een man die zijn leven wijdde aan het verlichten van de lasten op de schouders van de mensheid en wiens diepste wens het was de mensheid een nieuw tijdperk van vrede, overvloed en geluk te schenken, maar wiens uitvindingen werden misbruikt. Tesla: geen supermens, maar wel een briljante geest.

Maria Magdalena en Jezus

deel 1 hun leven, hun liefde, hun missie

deel 2 hun reizen naar Egypte, Perzië, India en Brittannië

Auteur: Gabriela en Reint Gaastra-Levin

Uitgever: Follow Your Heart Publishing, 2015 en 2016

Gabriela Gaastra-Levin zou door middel van haar mediumschap een sterk contact met het paar Maria Magdalena en Jezus hebben ontwikkeld. Deze spirituele meesters hebben haar uitgenodigd voor een openhartige inkijk in hun betekenisvolle levens tweeduizend jaar geleden. Zij wenden hun levenservaringen aan om de lezer in een diepgaand ontwikkelingsproces te brengen. Het beeld over hen zal door dit eerste deel uit een serie over hun leven en werk sterk veranderen.

Maria Magdalena en Jezus delen de spirituele lessen uit hun leven, uit hun relatie en uit hun werk. Ze kijken terug op hun vorige levens op Aarde en beschrijven hun incarnatieproces en geboorte. Ze vertellen wat ze hebben meegemaakt als kinderen, gezinsleden, verliefden, ouders en als spiritueel leiders. Ook is er aandacht voor de uitgebreide educatie van Jezus in Egypte, hun gezamenlijke reis naar Alexandrië, hun beider doop in de Jordaan en het doen van wonderen. Ze leggen uit hoe ze hun leer over de 'Goddelijkheid van de mens' hebben ontwikkeld en wat ze aan leringen in de wereld hebben neergezet. Ook hun dilemma's en moeilijke momenten passeren de revue.

Over de periode tussen hun zestiende en dertigste levensjaar is van Maria Magdalena en Jezus tot nu toe weinig bekend. Deze periode staat bekend als hun 'Lost Years'. Dit zijn echter allerm minst verloren jaren geweest. Aan Gabriela vertellen zij dat zij, voordat zij hun positie in de maatschappij definitief innamen en hun intense periode van leiderschap voorafgaand aan de kruisiging inging, zich hebben toegewijd aan het stichten van hun gezin en aan hun spirituele vorming. Daartoe behoorden ook hun opmerkelijke gezamenlijke reizen naar Egypte, Perzië, India en Brittannië. Regio's die toen bekend stonden als 'hotspots' op het gebied van mystiek en geestelijke vorming.

Ter inspiratie voor onze eigen vormingsprocessen worden we door Maria Magdalena en Jezus uitgenodigd om met hen mee te reizen tijdens hun laatste leven op Aarde en krijgen de gelegenheid om hun betekenisvolle reizen mee te maken en hun talrijke inwijdingen en spirituele openingen te ervaren.

We leren niet alleen van hun leerproces, maar nemen ook kennis van de eeuwenoude Egyptische, zoroastrische, hindoeïstische, boeddhistische en Keltische wijsheden uit deze bijzondere gebieden. Wijsheden die de meesters tot zich hebben genomen en die volgens de auteurs hebben bijgedragen aan de vorming van hun eigen leer over de Goddelijkheid van de mens.

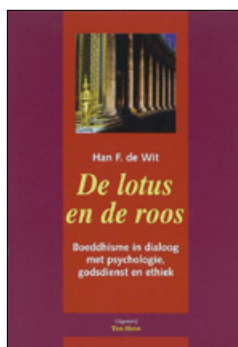
Hoewel de beide boeken lezen als een roman, zijn ze voornamelijk een aaneenschakeling van spirituele gebeurtenissen, treffend en helder verwoord.

Je moet als lezer wel wat thuis in begrippen als *bewustzijnslagen, incarneren en activeren van de goddelijkheid*.

Lezers van dit blad zullen daarmee wellicht geen moeite hebben, maar andere, beginnende zoekers vermoedelijk wel.

Wellicht een goed idee om deze termen in een volgende editie te verduidelijken.

Tot slot: *beide boeken lezen als een trein*.

De lotus en de roos

Boeddhisme in dialoog met psychologie, godsdienst en ethiek

Auteur: Han F. de Wit

Uitgever: Ten Have, 2016

Welke antwoorden geeft het boeddhisme op levensvragen die in onze cultuur en in deze tijd aan de orde zijn? Hoe verhoudt de roos van waarachtige menselijkheid uit de westerse cultuur zich tot de lotus van verlichting uit het boeddhisme? Hoewel het boeddhisme in het Westen aan populariteit wint en er tal van klassieke teksten uit deze traditie in vertaling verschijnen, is het niet eenvoudig om daarin de weg te vinden naar antwoorden op vragen die nu voor ons essentieel zijn.

Daarom treedt dr. Han de Wit, psycholoog, boeddhistisch leraar en grondlegger van de contemplatieve psychologie, in deze herziene editie in dialoog met het boeddhisme zelf. Hij behandelt de

centrale thema's ervan aan de hand van vragen vanuit de psychologie en psychotherapie en vanuit de christelijke en humanistische tradities. Maar ook vragen over ons concrete, dagelijkse bestaan komen aan bod: vragen over goed en kwaad, over levenswijsheid en verblinding, over levensvreugde en lijden.

Op een bijzonder boeiende en beeldende wijze wordt in dit boek de boeddhistische visie en levenshouding in dialoog met de onze toegankelijk gemaakt.

Zijn boek is een heldere inleiding tot het boeddhisme. De centrale thema's worden behandeld vanuit westers perspectief en staan stil bij vragen als: *is het boeddhisme een religie? Wat is zijn psychologische en therapeutische waarde? Wat hebben we aan het begrip 'karma' voor onze ethiek?* De Wit zoekt de overeenkomsten en verschillen tussen de lotus (oosters symbool voor verlichting) en de roos (westers symbool voor liefde en medemenselijkheid).

De Wit begint zijn studie met een overzicht van de eerste contacten tussen de westerse cultuur en de drie hoofdstromen van het boeddhisme. Hij gaat ook in op tal van misverstanden die in het Westen over het boeddhisme in de loop van de tijd zijn ontstaan. Omdat veel kennis werd vergaard door bestudering van boeddhistische teksten bleef de kennismaking oppervlakkig. Voor een echte kennismaking, zo waarschuwt De Wit, is meer nodig dan het je verdiepen in boeken over het boeddhisme of het lezen van teksten. Hiervoor is een levende, persoonlijke en hechte relatie met een bevoegde leraar (meester) cruciaal. Tenslotte laat hij niet veel heel van de vele tantracursussen, lessen in mandala's tekenen of oefeningen waarbij chakra's worden geopend. Deze hebben naar zijn mening niets te maken met de boeddhistische manier om hiermee om te gaan, omdat de betekenis en functie van deze termen slechts overdraagbaar zijn na grondige voorbereidende oefeningen en nadat wederzijds begrip zich ontwikkeld heeft tussen de leerling en de leraar.

Deze nieuwe, herziene editie is inclusief een voorwoord van de monnik, filosoof en schrijver Matthieu Ricard, die Han de Wit één van de zeldzame denkers noemt die erin slaagt de diepste en meest transformatieve aspecten van het boeddhistische denken te verbinden met een degelijke kennis van de westerse filosofie.

Na lezing deel ik de mening van Ricard, en ook zijn notie dat De Wit laat zien hoe het boeddhisme zou kunnen bijdragen aan de opbouw van een betere wereld, zonder te vervallen in bekeringsjiver. Daarom is dit boek in deze hectische tijd, waarin alles op zijn kop lijkt te staan, zo belangrijk. *Een aanrader*.

De weg van de stilte

Auteur: Omraam Mikhael Aïvanhov

Uitgever: Prosveta, 2016

Bij Prosveta verschijnen in de Izvor-reeks van tijd tot tijd boeiende boekjes van de Bulgaarse filosoof en pedagoog Omraam Mikhael Aïvanhov (1900–1986). Hij werd geboren in Bulgarije maar sedert 1937 verbleef hij in Frankrijk. Hij gaf er tal van voordrachten, waarin de-mens-en-zijn-vervolmaking centraal staan.

Volgens Omraam Mikhael Aïvanhov drukt de meest wezenlijke spiritualiteit zich uit in de wijze waarop de mens leeft.

Net als de eerdere boekjes is ook dit deel is een juweeltje. In dit deeltje gaat Aïvanhov uitvoerig in op het thema 'stilte' en zegt hier ondermeer over: *'Wat een vergissing is te denken dat de stilte noodzakelijkerwijs de woestijn is, de leegte, de afwezigheid van iedere activiteit, van iedere schepping, in één woord: het niets.*

In het algemeen kun je zeggen dat er twee soorten stiltes zijn: die van de dood en die van het hogere leven. Het is goed om juist deze laatste te begrijpen en daarover gaat het hier. Die stilte is geen levenloosheid, maar een intense activiteit die zich voltrekt in de schoot van een volmaakte harmonie. Zij is ook geen leegte, geen afwezigheid, maar een volheid die je kunt vergelijken met wat mensen ervaren, die verbonden zijn door een grote liefde en iets beleven dat zo intens is, dat ze het niet met gebaren of woorden kunnen uitdrukken. De stilte is een kwaliteit van het innerlijk leven.'

Dit is weer één van die boekjes die je op je nachtkastje legt om er voor het slapengaan even in te lezen, maar soms blijf je erin lezen!

Boekaankondigingen

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Nieuwe boeken waarvoor in dit nummer helaas geen plaats is voor een uitgebreide bespreking worden in deze rubriek aangekondigd. Enkele boeken zullen later uitgebreider worden besproken.

Tamarah Benima: *Joodser dan dit krijgt u het niet: de levenskunst van de joodse beschaving*; Prometheus, 2015

Ik vind dit niet alleen het beste boek, maar zeker ook het meest leesbare boek over het Jodendom. Iedereen heeft een mening over Joden, het Oude Testament, de Shoah en Israël. Maar wat weten we echt over het Jodendom? Rabbijn en journalist Tamarah Benima slaagt er uitstekend in om vastgeroeste opvattingen zachtmoedig en met veel humor te ondermijnen. De grote vragen komen aan de orde als: *Wat houdt een volk dat verspreid leeft over de wereld en is ingebed in andere nationale culturen al duizenden jaren bij elkaar?*

Tamarah Benima is geen filosoof, maar een beeldenstormer. In *Joodser dan dit krijgt u het niet* paart ze inzicht aan humor, kennis aan twijfel en respect voor de traditie. Zo weet ze vragen te beantwoorden waarvan je niet wist dat je ze had. Tamarah (1950) begon haar carrière als journalist bij het *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, waarvan ze zeven jaar hoofd-redacteur was. Ze werd bekend als columnist van *Trouw* en het *Leidsch Dagblad* en was te gast in *Zomergasten* bij Adriaan van Dis. Ze werkte mee aan meer dan twintig boeken. Sinds 2008 is ze rabbijn.

Zeer aanbevolen. Ik kom er in het volgend nummer op terug.

Peter Gøtzsche: *Dodelijke psychiatrie en stelselmatige ontkenning*; Lemniscaat, 2016

Antidepressiva werken niet, maar veroorzaken wel ernstige bijwerkingen en zijn bovendien verslavend. Ze doen in 98% van de gevallen meer kwaad dan goed, zo blijkt uit analyses van vele tientallen klinische studies. In hooguit twee procent van de gevallen heeft de patiënt er baat bij.

Toch slikken meer dan een miljoen Nederlanders deze pillen. Arts Dick Bijl zegt in *Trouw* dat antidepressiva veel te makkelijk worden voorgeschreven.

De Deense hoogleraar Peter Gøtzsche schrijft in zijn overigens fel omstreden boek nieuwe boek *'Dodelijke psychiatrie en stelselmatige ontkenning'* dat het wetenschappelijke bewijs voor de werking van antidepressiva flinterdun is. Volgens Gøtzsche overlijden in Europa en de VS jaarlijks circa 500.000 mensen door het gebruik van deze middelen. Daar komt bij dat fabrikanten en onderzoekers op grote schaal

fraude plegen, terwijl veel psychiaters ontkennen dat er problemen zijn in hun vakgebied.

Chade-Meng Tan: *Plezier on demand: de kunst om snel blij te worden*; Cargo, 2016

In *'Plezier on demand'* schrijft Chade-Meng Tan dat je maar 15 seconden per dag nodig hebt om meer plezier, succes en rust te ervaren. Vergeet uren, dagen en jaren mediteren! Dit aan de hand van het programma 'verstandige luiheid'. Het programma is gebaseerd op drie pijlers; innerlijke rust, inzicht en geluk. Met praktische tips om toe te passen in het dagelijks leven.

Plezier gaat vooraf aan geluk. Plezier is een voorwaarde om vriendschappen te sluiten en samen te werken. Het is de bron van creativiteit en innovatie. Meer plezier betekent meer succes. Iedereen heeft een aangeboren vermogen om plezier te hebben. Chade-Meng Tan laat zien hoe je door mindfulness dat vermogen aanboort. Hoe meer je oefent, des te sneller het gaat. De meeste mensen zijn zich hier niet van bewust, maar het is werkelijk mogelijk om je geluk naar een hoger plan te tillen.

Chade-Meng Tan was een van Google's eerste medewerkers en schreef hiervoor *Doorzoek jezelf* (Servire, 2012) dat ook in dit blad werd besproken.

Robert Harris: *Conclaaf [Vaticaanthriller]*; Cargo, 2016

Politieke intriges en mannen die strijden om de macht zijn terugkerende elementen in het werk van Robert Harris. En wat dat betreft kon de Brit zich uiteraard uitleven in zijn Vaticaanthriller *Conclaaf*.

Verteller is de sympathieke twijfelaar kardinaal Lomeli, die, als de zittende paus in de nabije toekomst overlijdt, als deken van het college van kardinalen de verkiezing van een nieuwe kerkvader in goede banen moet leiden. Het mijnen-veld aan meer en minder subtiel gekonkel waarin hij terecht komt is niet echt verrassend; de rivaliserende facties die erin worden opgevoerd evenmin. Maar evengoed laat Harris je met uitstekend gerechercheerde achter-de-schermen-details en scherpe plotwendingen weer op het puntje van je stoel zitten. Helemaal tot aan een witterook-finale waar de moederkerk behoorlijk overstuurt van zal zijn.

